

*L'impacte de les xarxes socials
en el moviment independentista català
La viralitat dels missatges
d'En Peu de Pau la tardor de 2017*

*Autora: Gloria Bonet Batalla
Director: Jaume Claret Miranda*

© Jordi Borràs

*Màster d'Humanitats: Art, Literatura i Cultura contemporànies
Universitat Oberta de Catalunya
Barcelona, gener de 2019*

“La no-violència consisteix en decidir ser no-violent
en un estat de violència”

Judith Butler

1. RESUM (ABSTRACT) DEL TFM _____	Pàg. 4
2. INTRODUCCIÓ _____	Pàg. 5
3. PLANTEJAMENT I JUSTIFICACIÓ DEL TEMA _____	Pàg. 6
4. OBJECTIUS ESPECÍFICS I PROBLEMA PRINCIPAL _____	Pàg. 8
5. PREGUNTES DE RECERCA I HIPÒTESI _____	Pàg. 10
6. MARC TEÒRIC _____	Pàg. 11
6.1 Fonts bibliogràfiques i estudis previs	
6.2 Actors destacats als fluxos comunicatius de les xarxes	
6.3 Desenvolupament del marc teòric	
6.4 Estat de la qüestió	
7. METODOLOGIA _____	Pàg. 24
7.1 Descripció del corpus	
7.2 Fonts qualitatives: entrevistes	
7.3 Fonts quantitatives	
8. ANÀLISI _____	Pàg. 25
8.1 En Peu de Pau en l'ecosistema de Twitter	
8.2 La missatgeria instantània: Telegram	
8.3 Tendències segons el CEO	
8.4 Panell d'entrevistats, coincidències i contradiccions	
9. CONCLUSIONS _____	Pàg. 37
10. APORTACIONS I FUTURES LÍNIES D'INVESTIGACIÓ _____	Pàg. 45
11. BIBLIOGRAFIA _____	Pàg. 48
12. ANNEX _____	Pàg. 55
12.1 Cronologia dels fets de la tardor de 2017	
12.2 Estudis d'opinió	
12.3 Twitter en xifres	

1. RESUM (ABSTRACT) DEL TFM

En els dies previs i següents a l'1 d'octubre de 2017, data en què estava previst celebrar un referèndum d'independència a Catalunya, les principals entitats sobiranistes (Assemblea Nacional Catalana, Òmnium Cultural, els Comitès per a la Defensa del Referèndum/República) van difondre a través de les seves plataformes de comunicació crides a la participació en múltiples mobilitzacions. Aquests missatges es van replicar a la velocitat de la llum d'un usuari cap als seus contactes o grups per missatgeria digital, essent WhatsApp la més popular, de tal manera que sovint l'emissor original es difuminava fins a desaparèixer.

És així com entre les informacions de fonts rastrejables s'hi barrejaven des de notícies poc precises fins a rumors infundats, i també desinformació malintencionada. Alguns usuaris es van anar passant a Telegram o Signal, serveis de missatgeria que es prometen més fiables tècnicament i estan menys saturats, activant d'aquesta manera certs filtres davant la sobreinformació rebuda. A marxades forçades fins i tot ciutadans de col·lectius menys avesats a l'ús de la tecnologia es van tornar activistes i *heavy-users* de diverses eines digitals simultàniament. Persones que abans no ho feien van començar a estar més atents de les xarxes socials i a dedicar-hi més energies. Estàvem assistint al moment en què el fenomen del ciberactivisme independentista esdevenia *mainstream*?

Durant les primeres hores del matí de l'1 d'octubre es van fer virals nombroses imatges de càrregues policials protagonitzades per la Guàrdia Civil i la Policia Nacional que s'estaven produint als col·legis d'arreu del territori. Algunes de les intervencions van acabar amb ferits i material confiscat. La violència de les imatges contrastava amb les consignes de calma, serenitat i actitud no-violenta que seguien arribant als terminals dels que s'havien proposat defensar i custodiar les urnes.

Com ja havia passat en la concentració improvisada del 20 de setembre davant la Conselleria d'Economia, les accions per visibilitzar el múscul del bloc sobiranista trameses a la xarxa continuarien més enllà de l'1 d'octubre. Seguirien després del 21 de desembre i es mantindrien durant les negociacions per a la investidura. Al paper aglutinador que van tenir Òmnium i l'ANC en els darrers anys s'hi van sumar (a petita escala, i amb una estratègia de proximitat i coordinació sorprenents) les accions proposades pels més de tres-cents CDR, que desplegarien una estratègia de mobilitzacions pròpia, desmarcant-se en alguns casos de les dues principals entitats sobiranistes.

En Peu de Pau va esdevenir una veu més en mig del flux comunicatiu del moviment social amb una agenda pròpia: garantir la condició de no-violència de tota mobilització sobiranista. Aquest treball té com a objectiu calibrar l'impacte a les xarxes socials dels missatges emesos per En Peu de Pau en mig de l'ecosistema comunicatiu intens de la tardor de 2017.

Paraules clau: viralitat, activisme, ciberactivisme, mobilització, no-violència, moviments de transformació social, slacktivisme, *echo chambers*.

2. INTRODUCCIÓ

Aquest treball vol aportar algunes reflexions i opinions contrastades (en el supòsit que sigui impossible aportar dades definitives) sobre la mesura en què les xarxes socials van contribuir a preservar i reforçar el tarannà no-violent del moviment social independentista català, i van esdevenir un espai de trobada heterogeni d'actors socials durant la tardor de 2017.

El fenomen de les xarxes socials no és nou: si anem una mica enrere, a partir del 2010 aproximadament assistim al sorgiment de diversos moviments socials arreu del planeta alimentats per les eines que aporta internet pel que fa comunicacions entre persones i grups. Les Primaveres àrabs, la revolta islandesa, *Occupy Wall Street*, el 15-M... Estudiosos en aquest àmbit com Manuel Castells, catedràtic de Sociologia i d'Urbanisme a la Universitat de Califòrnia i director de l'*Internet Interdisciplinary Institute* de la Universitat Oberta de Catalunya, apunten que aquesta transformació de les comunicacions estaria suposant en paral·lel una transformació de les relacions de poder.

Els mitjans de comunicació tradicionals entren en crisi en el moment que les societats que els consumeixen no només són capaces de qüestionar-ne els continguts i el biaix ideològic fruit de les pressions dels mercats o els governs (fenomen inherent als mitjans en major o menor mesura), sinó que a més tenen en la xarxa sense fils una alternativa comunicativa que els desperta una nova confiança. En aquesta lògica, les xarxes socials són “espais d'autonomia” que escapen al dictat dels poders institucionals i econòmics.¹

El tret principal de les xarxes socials nascudes amb Internet no és només la rapidesa en la difusió de missatges, sinó també la viralitat d'aquestes transmissions, capaces d'estendre's com una taca d'oli amb el concurs dels individus connectats que fan d'antena d'imatges o idees mitjançant els seus perfils a la xarxa. La tercera pota d'aquest fenomen, a banda de la immediatesa i la viralitat, és la formació d'una consciència col·lectiva, d'una posició compartida que fa que les persones que la defensen es percebin com a integrants d'una “comunitat” articulada virtualment –tot i que actui també a l'espai públic–, consciència que determina una construcció de significats estable en la ment de les persones. La gran pregunta però és la que es feia l'articulista Ian Birrell arrel del llibre de Paul Mason *Why It's Kicking Off Everywhere: The New Global Revolutions: “how real are the claimed connections between technology and protest?”*²

¹ Castells, Manuel (2013) *Xarxes d'indignació i esperança*. Barcelona: editorial UOC. Pàg. 21

² Birrell, Ian. “Why It's Kicking Off Everywhere: The New Global Revolutions by Paul Mason – review”, a *The Guardian*. 15 de gener de 2012.

Per tant, l'estudi també té en compte la capacitat de les xarxes de ser una eina de control, fins i tot de desmobilització, com també el perill que esdevinguin un terreny abonat per a la transmissió de rumors infundats i notícies falses. Que la tecnologia no pot solucionar les mancances democràtiques i que en un efecte bumerang les xarxes poden esdevenir aliades dels governs en una deriva autoritària en lloc de palanques de subversió social són idees del corrent ciberescèptic.

3. PLANTEJAMENT I JUSTIFICACIÓ DEL TEMA

El tema nuclear del projecte és estudiar el paper de les xarxes socials en l'enfortiment del caràcter pacífic de la mobilització ciutadana sobiranista prèvia, però sobretot posterior a l'1 d'Octubre de 2017. És a dir, observar els continguts virals que la convocatòria del referèndum d'autodeterminació i els fets dels mesos posteriors es van anar registrant als aparells de telefonia mòbil dels milions de persones sensibilitzades per la causa independentista. Val a dir que en cap cas el focus del TFM són els arguments del sobiranisme, ni una valoració sobre la seva legitimitat o el seu curs polític, ni un debat sobre les conseqüències judicials a què fan front alguns dels seus líders.

Es vol posar de relleu com les xarxes socials del segle XXI permeten que individus o col·lectius tinguin un ressò entre la ciutadania sense el concurs dels mitjans de comunicació clàssics. En conseqüència, també es tracta de veure com la força dels *mass media* tal com eren concebuts durant el segle XX ha de conviure amb la potència de la immediatesa de missatges d'una altra índole i vocació. Alguns més naïfs i improvisats, d'altres altament organitzats i codificats³. Ens hem de preguntar a més si el motiu d'aquestes diferències és la tipologia de l'emissor, cosa que marcaria molt probablement els continguts dels missatges: n'hi ha de denúncia, n'hi ha de suport, n'hi ha per convocar (o desconvocar), n'hi ha per donar instruccions o pautes davant de situacions desconegudes, n'hi ha de propagandístics, etc.

Gràcies a les xarxes socials, fotografies, vídeos i àudios (domèstics en gran mesura, però no tots), es propaguen sense més biaixos editorials que el criteri de cada qual. Alguns continguts s'envien per Whatsapp a la llibreta d'adreces de les persones que n'han estat testimonis; altres es penjen a Twitter o a Facebook, on l'abast creix i els impactes es multipliquen; alguns es distribueixen pels canals de Telegram d'ens diversos. Els mitjans de comunicació tradicionals se'n fan ressò, reemetent els vídeos amateurs que molts ja han vist a les xarxes fa estona. A partir de certes imatges captades i viralitzades, ciutadania i mitjans van construir tot un repertori iconogràfic per a la memòria amb influències inevitables, en molts casos, de la cultura pop.

Tot i les urnes requisades l'1-O, més de dos milions de paperetes seran recomptats al final del dia en la votació promoguda pel Govern de la Generalitat de Catalunya. Un

³ Howard, Philip N. (2013) *Democracy's Fourth Wave? Digital Media and the Arab Spring*. Oxford University Press.

referèndum suspès pel Tribunal Constitucional abans de la seva celebració i que els cossos policials (autonòmic i nacionals) tenien l'ordre d'impedir. Però els 2.286.217 de sufragis comptabilitzats sobre un cens de 5.313.654⁴ demostren no només la voluntat de manifestar-se democràticament de la gent que ho va fer malgrat la repressió en un acte de desobediència col·lectiva, sinó el grau d'organització dels Comitès per a la Defensa del Referèndum/República, agents actius en matèria de xarxes i autogestió. Però sobretot, posen de manifest fins a quin punt les telecomunicacions i el ciberactivisme van facilitar el flux de les informacions necessàries per posar en marxa tot l'engranatge previ i posterior⁵.

L'acotació temporal del TFM abraçaria del 6 de setembre de 2017, amb el plenari del Parlament de Catalunya on es voten les lleis de desconexió per part dels diputats, fins a les eleccions autonòmiques convocades pel 21 de desembre de 2017 en aplicació de l'article 155 de la Constitució espanyola. El motiu de prendre aquestes dates com a referència és ara mateix la intuïció que ha sigut el període més calent pel que fa trànsit d'informacions a les xarxes socials i que la mobilització ciutadana com a resposta a les crides directes i indirectes hi ha sigut de manera permanent.

Durant el disseny de la recerca ens adonem que vist l'estat de la qüestió i el corpus a estudiar cal concretar l'objecte d'estudi per tal de fer-lo més aprehensible. Per tal d'evitar córrer el risc de la dispersió centrarem l'estudi exclusivament en la ciberacció i la repercussió de l'espai de confluència En Peu de Pau, creat per mantenir, reforçar i ampliar la cultura de mobilitzacions ciutadanes estrictament no-violentes.

També s'ha de tenir en compte en tot moment que l'estudi no vol ser una recerca sobre ciberactivisme, entès com a activitat que només es circumscriu a la xarxa (per exemple les campanyes de grups com Anonymous), sinó l'afectació a l'espai públic, al carrer, d'allò que vehiculen o reforcen els principals actors a través de determinades xarxes socials. Veurem als següents apartats que es prioritza l'estudi de Twitter i Telegram.

Com qualsevol investigació, necessita per fer-la prosperar el convenciment d'un determinat poder institucional o institucionalitzat del seu valor. En aquest sentit, cal subratllar que a banda del moviment social independentista promogut per la societat civil i les entitats sobiranistes, els esdeveniments polítics de la tardor passada van ser avalats pel Govern de la Generalitat i per dos grups que sumats comptaven amb la majoria absoluta parlamentària (la coalició Junts pel Sí i la CUP). Prenent de referència el repartiment de forces sorgit el 21 de desembre de 2017, l'interès per com s'ha articulat la mobilització independentista segueix a l'agenda de com a mínim la meitat de la població catalana. En un context de polarització com el que es viu, és possible que

⁴ Dades segons el web del Govern de la Generalitat: <https://govern.cat/salaprensa/notes-premsa/303541/govern-trasllada-resultats-definitius-del-referendum-1-octubre-al-parlament-catalunya> (Web consultada el 18 de desembre de 2018)

⁵ Tedó, Xavier i Vicens, Laia (2017) *Operació urnes*. Barcelona: Columna Edicions.

bona part dels votants no independentistes els sembli un tema irrellevant, del que s'ha de passar pàgina, o directament una provocació. Amb això vull dir que és una qüestió delicada, perquè no deixa indiferent.

L'ascensió del moviment sobiranista català ja ve sent objecte d'estudi en els darrers anys. És lògic que desperti l'interès acadèmic i periodístic, com ho han fet tants d'altres processos d'autodeterminació viscuts al món contemporani. Però sobretot és una qüestió que interpel·la pel fet que és un conflicte no resolt. No està resolt a nivell polític i no ho està a nivell social. Ni tampoc ho està a nivell judicial. Participaran d'alguna manera els estudis que analitzen aquest cas en el seu desenllaç?

4. OBJECTIUS ESPECÍFICS I PROBLEMA PRINCIPAL

Pels seus objectius i la naturalesa del material amb què es vol treballar, aquest projecte podria emmarcar-se dins la branca d'Història i concretament en l'àmbit de "Moments de trencament, moments de revolució", tot i que també té punts de contacte amb l'especialitat de Cultura i més concretament amb l'àmbit "Emocions". Tanmateix, és innegable el caràcter d'estudi sobre Mitjans de Comunicació i Noves Tecnologies.

Originalment el treball tenia una vocació empírica en l'estudi del cas que l'ocupa i el seu context. Malgrat això, i d'acord amb la impossibilitat de donar suficients dades empíriques concloents, adopta forma d'assaig en el seu redactat i format final.

El que motiva i justifica aquest estudi és la necessitat d'entendre la influència de les xarxes socials com a eina difusora d'informacions pseudoperiodístiques (o de crònica *amateur*), però també d'estats d'opinió, o fins i tot d'estats d'ànim en el període que alguns van batejar llavors com "els últims dies del Procés". Entenent per "Procés" el curs polític que s'ha emprès davant la demanda sobre el dret a l'autodeterminació, que s'ha anat intensificant en els darrers anys. La rellevància de trobar un punt d'inici i un de final del període que es pretén analitzar és primordial per entendre l'objectiu de l'estudi i no perdre'l de vista. En qualsevol cas, les dates proposades responen a l'esperit metodològic, no a l'anàlisi política.

A banda de la seva funció informativa, també ens voldrem aturar a calibrar la importància de les xarxes com a reguladores d'energies, funcionant com a estímul o sedant de la mobilització ciutadana, o fent labors dissuassòries. I de vegades també com a vàlvules d'escapament per mitjà de l'humor a través de la popularització dels mems. De la mateixa manera, la xarxa també canalitza l'odi, la frustració, l'angoixa... Entenent que, alhora, la cultura popular filtra les imatges i clams sorgits al carrer enal·luint-los fins a convertir-los en icones i eslògans d'una revolta. Salvant totes les distàncies: som davant d'una mena d'*agit-prop* del segle XXI en versió digital? A més dels conceptes destacats a les paraules clau, s'examinen al present treball altres conceptes

o fenòmens com: la dificultat en la retraçabilitat de la informació, la discriminació de rumors falsos, els *bubble filters*, les cambres d'eco, o la pràctica de la postveritat institucional i als *mass media* a través de *fake news* o *alternative facts*.

Tot i la irrupció en tromba de les eines comunicatives del segle XXI, els mitjans tradicionals (premsa escrita, ràdio i televisió) continuen la seva tasca periodística des de les seves posicions. La presumpció d'objectivitat, el codi deontològic dels professionals i les línies editorials (sovint lligades a interessos econòmics) dels mitjans són però una interfície afegida entre l'emissor i el receptor. Una barrera que no es percep (o sí?) en les informacions que genera la ciutadania, sovint anònimament, i que es vehiculen a les xarxes socials. L'objectiu no és posar l'accent en els canals o perfils "oficials", sinó en la societat civil, organitzada a partir de plataformes amb una estructura volgudament horitzontal. Ha arribat un punt que té més aparença de veritat el que diu un àudio que ens passa un conegut del que diu l'editorial de *Le Monde*?

No obstant, aquest projecte no té vocació de debat sobre el concepte d'objectivitat periodística, malgrat que aquest sigui un ingredient present en l'equació. Ans al contrari, es vol posar el focus en els motius pel quals els receptors donen més validesa a una informació que a una altra, i no tant en l'ajust d'aquesta informació a la realitat. Ni tampoc en l'honestedat desinteressada o no de l'emissor. Qui genera confiança i qui no? A qui em crec? Per què? Existeix una evolució o maduració en la credulitat de la societat d'allò que els arriba? Com es gestiona el rumor? Són preguntes que de resquitllada poden trobar alguna resposta.

Sabent que ja no podem parlar de "recent aparició de les xarxes" perquè ja fa una desena d'anys que convivim amb elles, els seus usos estan sempre oberts al caprici dels usuaris. I per tant, en reformulació constant. Per aquest motiu és rellevant una anàlisi sense prejudicis tenyits per la crítica de la frivolitat que en primera instància pot suggerir l'ús d'algunes plataformes (existeixen perfils d'Instagram molt actius vehiculant continguts gràfics políticament implicats).

Per tal d'abordar l'objectiu principal, s'ha d'engegar prèviament una recollida d'informació que permeti:

–Recopilar el material que ha difós via xarxes (Twitter i Telegram) En Peu de Pau en el període d'estudi.

–Identificar els agents no-organitzats o individuals amb capacitat d'influència a les xarxes que es vinculen a l'espai d'En Peu de Pau i establir un mapa de relacions.

Fet això, es planteja una possible anàlisi del fet comunicatiu que té a veure amb l'estudi dels continguts viralitzats i que han generat tot un repertori iconogràfic amb referències o reminiscències (conscients o no) de la cultura pop. També aprofundirem en les raons de la potencialitat que un contingut a les xarxes es faci viral. Així mateix s'evidenciaran mecanismes de cribratge que hom aplica a la informació que circula

per les xarxes en un context de sobreinformació o de “foc creuat” informatiu. Això ens condueix a reflexionar sobre l'aparença d'autenticitat dels continguts que es produeixen des dels diferents àmbits i es poden analitzar casos concrets que han arribat a ser desmentits.

5. PREGUNTES DE RECERCA I HIPÒTESI

El problema a resoldre és conèixer l'abast de la influència que els missatges de les xarxes ha tingut en la mobilització permanent, sostinguda i pacífica de milers de persones. Per tant, es planteja la següent pregunta principal:

Quin impacte real han tingut els missatges d'En Peu de Pau emesos a les xarxes socials?

Com s'ha dit, de continguts a la xarxa n'hi ha hagut que apel·len a dues coses diferents: uns a la voluntat de fer córrer informació (veraç o no, però enunciada en tant que informació), mentre que els altres missatges apel·laven a la gestió emocional d'aquesta informació. Per saber si n'han estat capaços hauríem de saber si s'ha produït un apoderament veritable per part d'En Peu de Pau de les xarxes socials com a eina per a la revolta pacífica?

Baixant a un nivell de concreció inferior, podria ser pertinent i necessari veure si podem respondre a qüestions com: Quines campanyes actives ha dut a terme En Peu de Pau a les xarxes? Quines són les imatges icòniques que ha generat? Com destriar una informació autèntica, d'un rumor infundat o d'una intoxicació intencionada? Amb les respostes obtingudes potser estariem en disposició d'extreure dades útils per a la ciutadania. És a dir, l'estudi permetrà dissenyar eines, recursos o estratègies per a la millor gestió intel·lectual i emocional dels continguts a les xarxes socials?

Per tal d'establir la rellevància i productivitat d'aquestes preguntes en el context de la controvèrsia o debat acadèmic, es considera necessari demanar-nos pels mecanismes que fan possible l'autogestió i les estructures horitzontals, que en els darrers anys s'han fet efectives gràcies a les noves estratègies comunicatives que ofereixen les xarxes socials. El resultat de les accions autogestionades abunda en sistemes d'organització nojeràrquics. Tanmateix, el control i la responsabilitat compartits de la mobilització civil catalana ha obert el debat sobre si la seva existència de manera continuada en el temps passa per haver abraçat conductes pacífiques i no-violentes.

La hipòtesi amb què es treballa és que: L'emergència de les xarxes socials ha empoderat l'activisme independentista clàssic convertint-lo en un moviment social transformador.

Les xarxes crearien els espais imprescindibles perquè penetri un tipus d'iniciativa cívica com és En Peu de Pau. Contradint el discurs d'alguns pensadors sobre que les xarxes potencien el slacktivisme i els intercanvis simplistes, En Peu de Pau seria una mostra del contrari: activisme antic a través de les noves xarxes.

A banda d'aquesta posició de partida manifestament contrària al corrent crític amb les xarxes, de la hipòtesi que es planteja es poden destacar dos altres aspectes: vol demostrar que existeix un vincle entre vell activisme i les noves formes de comunicació (una mena d'activisme 2.0); i proposa esborrar les barreres generacionals, econòmiques i ideològiques dins del moviment independentista, posant de manifest el caràcter transversal i no-violent dels qui en participen.

6. MARC TEÒRIC

6.1 Fonts bibliogràfiques

La cobertura de la bibliografia seleccionada en el meu àmbit de recerca és el context sobre l'activisme del segle XXI segons diversos estudis de casos internacionals: la primavera àrab, Islàndia, el 15M, *Occupy Wall Street*, els joves a EUA, les noves economies africanes, Turquia, etc. (Castells, Conner i Rosen, Howard i Konak–Dönmez). Es recuperen les teories sobre l'efecte globalitzador de les comunicacions contemporànies (McLuhan) i l'estudi de la cultura popular i els mitjans de comunicació (Eco). També s'analitza el context sobre el ciberactivisme com a recurs o eina de mobilitació d'acord amb el que permet la popularització de les tecnologies del segle XXI (Ibrahim, Mutsvairo i Papacharissi). S'apunta l'enfoc teòric sobre la força i les debilitats de les mobilitzacions ciutadanes del segle XXI (Gros, Klein, Hessel i Solnit) des de la perspectiva de la sociologia. S'inclouen veus crítiques amb la creença que les xarxes contribueixen a la bona salut democràtica (Guardiola, Morozov) i que les decisions individuals lliures condueixin a ser una veritable palanca de canvi social (Sunstein). La bibliografia de referència també aporta certes informacions a mode de crònica sobre els fets concrets del referèndum de l'1 d'octubre a Catalunya i el context previ (Castro, Estivill, Batista, Costa i Tedó–Vicens).

També s'inclouen diversos articles d'opinió i entrevistes publicats al llarg dels darrers mesos i que serveixen d'una banda per deixar constància de com s'han anat construint els diferents relats dels fets i de l'altra per mostrar diverses anàlisis des de la immediatesa. En un estudi com el que ens ocupa, que posa el focus la qüestió comunicativa, s'ha considerat imprescindible recollir el discurs de la premsa com a agent implicat de primer ordre en el cas.

Quant a fonts primàries, voldria esmentar també tres treballs molt recents circumscrits en l'àmbit acadèmic que s'aproximen, des d'òptiques diferents, a la qüestió que ens

ocupa i que són un material de referència de primer ordre d'aquest treball. Un és la tesi del professor de la Universitat Rovira i Virgili Josep Maria Grau⁶, presentada el passat juliol, que té l'objectiu d'explicar la construcció de l'opinió pública durant la tardor de 2017 a Catalunya a partir del mesurament de les reaccions a Twitter.

L'altre és el Treball Final de Màster d'Anna Iglesias⁷, que analitza els fets socials i polítics dels darrers cinc anys i que han provocat un augment d'activitat a les xarxes socials, sent Twitter la plataforma per excel·lència per difondre el missatge sobiranista, seguida pels grups unidireccionals de Telegram. Aquest TFM es focalitza en l'activitat de l'Assemblea Nacional Catalana en els darrers sis anys.

Una mica anterior és la conferència del professor de la Universitat Pompeu Fabra Frederic Guerrero-Solé⁸, que es centra en la correlació causal, si és que existeix, entre el que es manifesta a Twitter i el vot, i com els partits polítics durant la campanya electoral al Parlament de Catalunya de 2015 van intentar extreure informació de la xarxa per conèixer les intencions de vot de l'electorat i poder-lo atraure.

6.2 Actors destacats als fluxos comunicatius de les xarxes

Ens preguntàvem quins actors van ser rellevants en termes d'activitat, seguiment i influència a la xarxa pel que fa mobilitzacions. Es poden classificar en tres grans grups: socials, polítics i periodístics, tot i que també hi ha algun perfil "inclassificable". Igualment veurem a continuació que conformen tres grans comunitats: proindependentistes, no-independentistes i "equidistants". Seguidament s'ha considerat oportú fer una menció especial al comptes que han internacionalitzat el debat als *social media*. Malgrat que no s'assenyalen tots els perfils significatius, sí que es donen alguns exemples dels més destacats de cada grup. N'hi ha d'evidents, altres s'han anat descobrint en la posterior anàlisi. Comencem pel rol a les xarxes del nostre objecte d'estudi:

En Peu de Pau és una xarxa social (en el sentit analògic del terme) creada l'octubre de 2017 per estendre i promoure la resistència civil pacífica i no-violenta. En Peu de Pau és un espai de trobada i consens al servei dels ciutadans i col·lectius independentistes compromesos amb la via no-violenta. A diferència de les entitats sobiranistes i dels CDR, En Peu de Pau no emet convocatòries ni promou cap acció, sinó que en els seus missatges dona pautes d'actuació per assegurar el funcionament no-violent de qualsevol concentració que estigui prevista. S'ha de dir que no és una força d'inter-

6 Grau, Josep Maria "Les Xarxes d'Influència i de construcció d'Opinió Pública a Twitter. El cas del procés d'independència de Catalunya: Des de l'anunci de la Llei del Referèndum fins als fets d'octubre", Tesi doctoral, Universitat Rovira i Virgili, juliol de 2018.

7 Iglesias, Anna "La importància de les xarxes socials per al procés sobiranista de Catalunya." UOC. Treball Final de Màster, gener de 2018.

8 Guerrero-Solé, Frederic (2016) "El procés sobiranista a les xarxes socials. Anàlisi de Twitter durant les campanyes catalanes del 2012 i el 2015 i la consulta per la independència". A Capdevila Capdevila, Joaquim i Lladonosa Latorre, Mariona (eds.). *Narracions mediàtiques del catalanisme. De l'Estatut del 1979 al procés sobiranista*. Editorial UOC, Barcelona.

posició encara que els col·lectius que s'hi apleguen hagin fet aquest paper en algunes concentracions. Sobre En Peu de Pau hi ha molt poca informació recollida, se'ls ha fet un parell d'entrevistes (una al Més 324 del canal 324 i l'altra a El Matí de Catalunya Ràdio), i només alguns articles de la premsa catalana n'han parlat de resquitllada. Els dos articles publicats sobre En Peu de Pau en premsa d'àmbit espanyol (a *El Mundo* i a *El Confidencial*, ressenyats a la bibliografia) contenen un seguit d'informacions d'escàs valor periodístic i amb interessos propagandístics.

S'hi han congregat col·lectius de bombers, d'estibadors del port, la USTEC, d'agents rurals, Universitats per la República, Unió de Pagesos, Clam per la Llibertat, Fem No-violència, ANC i Òmnium Cultural, l'ANJI, Federació Catalana d'Escoltisme i Guiatge, el CIEMEN, FundiPau, membres del Centre UNESCO de Catalunya i dels CDR.

Els actors socials més destacats en la dinàmica de les xarxes pel que fa mobilització són les entitats sobiranistes: Assemblea Nacional Catalana (amb 366,7K seguidors) i Òmnium Cultural (amb 271,4K seguidors). Aquestes dues grans entitats han estat les dinamitzadores de la protesta cívica arreu del territori d'ençà de la primera manifestació massiva el setembre de 2012. Els seus dos presidents, Jordi Sánchez (110K seguidors) i Jordi Cuixart (142,5K seguidors), en presó preventiva des del 16 d'octubre de 2017, no han deixat d'estar actius, via tercers, a les xarxes tot i la manca de llibertat.

L'altre gran agent de mobilització social són els CDR. La constitució dels CDR (a finals de l'estiu del 2017) és clandestina i les sigles responen a Comitès en Defensa del Referèndum, una picada d'ull als comitès cubans en defensa de la Revolució. Després de l'1 d'octubre de 2017 es reformulen públicament en tant que Comitès de Defensa de la República. Són assemblees locals o territorials (fins i tot sectorials) autònomes que aglutinen membres individuals i col·lectius, solapant-se amb el propi teixit social previ. Existeixen més de tres-cents CDR actius a data de gener de 2018, dins i fora de Catalunya, la major part amb presència a les xarxes socials obertes i tancades. Vetllen per fer efectiva la república sota la consigna de la no-violència i es serveixen no només de les eines de desobediència civil clàssiques, sinó també d'altres activitats. Es troben al punt de mira dels poders de l'estat espanyol que els ha arribat a acusar de pràctiques terroristes per tal de justificar la repressió cap a alguns dels seus membres.

Igualment s'han de tenir en compte els perfils polítics, perquè aquests també s'han posicionat a l'ecosistema de Twitter. Tant els defensors com els detractors de la independència, l'activitat a la xarxa dels partits ha acompanyat, i en ocasions conduït, les dinàmiques socials durant el procés. En aquest sentit, els perfils individuals dels principals dirigents del partit a l'oposició al Parlament de Catalunya, Inés Arrimadas (463,9K seguidors) i Albert Rivera (1,08M seguidors), han fet una de les úniques campanyes mobilitzadores actives no-independentistes instant a la retirada de llaços grocs dels espais públics. Al capdavant de la llista dels perfils polítics amb incidència la

tardor de 2017 trobem el 130è President de la Generalitat de Catalunya, Carles Puigdemont (amb quasi 740K seguidors) a Twitter i que ha destacat per la gestió acurada del seu perfil. Tot i ser un compte força actiu, n'hi ha d'altres que aconsegueixen molts més retuits, per exemple el perfil de Gabriel Rufián, com destaca Josep Maria Grau, o també el compte de CUP Nacional i el d'alguns dels seus membres, com Mireia Boya.

La tercera pota a tenir en compte és la del quart poder, amb un pes elevat a xarxes quant a nombre de seguidors. Destaquen els diaris digitals i impresos de l'òrbita catalana i estatal que han fet seguiment de la qüestió catalana, estiguin aliniats (com *VilaWeb*, el *NacióDigital* o *El Nacional*) o no (*La Vanguardia*, *Ara*, *Eldiario.es*, *Público*) amb la causa independentista. Com assenyalava Howard en el context de les Primaveres àrabs, alguns mitjans convencionals també han apostat per guanyar posicions a les xarxes, resistint-se a cedir aquest espai a l'esfera dels ents socials. En particular retrata l'estratègia d'Al Jazeera: *“the social media strategy of Al Jazeera not only raised its profile as a credible news organization but also increased its clout as a political actor in the domestic game of opinion formation in several parts of the region.”*⁹

Apuntava Anna Iglesias al seu TFM que també els perfils individuals de diversos periodistes/opinadors mediàtics han tingut un enorme component mobilitzador a Twitter. En el seu estudi els ha definit com a “emissors del sobiranisme a la xarxa”. D'entre els més visibles hi tindriem Bea Talegón, Ramon Cotarelo, Xavier Sala i Martin, Antoni Bassas (que forma part del panell d'entrevistats), Toni Soler, Empar Moliné, Pilar Rahola o Josep M. Mainat. Hi podríem incloure Sor Lucía Caram (l'única en fer servir el hashtag #noviolencia referit a la mobilització sobiranista en el període que abarca aquest estudi), tot i que té un rol més de “constructora” que d'*influencer*. Aquesta terminologia respon a la proposta metodològica aplicada a la tesi de Josep Maria Grau:

És una proposta metodològica pròpia per identificar perfils amb la finalitat de caracteritzar les xarxes. Si parlem de retuits i de mencions, els perfils que reben més mencions i els que reben més retuits són els influencers. Als perfils que fan més retuits i que fan més mencions, els anomenem constructors, en el sentit que generen xarxa, fan d'amplificadors i altaveus dels continguts d'altres.¹⁰

Per a Josep Maria Grau “els influencers són un grup molt reduït de perfils, que gràcies a la quantitat de RT que reben dels altres, potencialment poden esdevenir creadors d'Opinió Pública”¹¹. En destaca els següents: el diputat Gabriel Rufián, com ja s'ha dit, l'activista David Fernández, la periodista de *Público* Patricia López o el fotoperiodista Jordi Borràs (també membre del panell d'experts). Tot i que també hi ha personatges sense quota de pantalla que han acaparat força atenció a les xarxes. I és que, com posa

9 Howard, Philip N. (2013). Pàg. 15.

10 Bertran, M. Victòria “Josep M. Grau Masot: «El que es cou a Twitter és un reflex del món real»”, a *Diari de Taragona*. 26 d'agost de 2018.

11 Grau, Josep Maria (2018). Pàg. 138

de relleu la tesi doctoral de Grau, hi ha perfils de la perifèria de la vida pública molt populars i que acaparen un elevat nombre de retuits, i que són en molts casos perfils anònims o sota un pseudònim, com @AquestFrederic, Max (@Well086), Anacleto Panceto (@Xuxipc) o Manuel García (@Candeliano), posa com a exemple Grau. És també el cas de @Gallifantes, @Pinkman i Joan Mangues (@jmangues), per citar-ne alguns més.

Fins i tot ens podríem aturar davant un nou tipus d'agent que no és ni social, ni polític, ni periodístic: els advocats de les defenses dels acusats, flamants *celebrities* del procés i alguns d'ells amb una ascendència clara a les xarxes, segurament conseqüència de la seva aparició als mitjans. Ens referim a Jaume Alonso-Cuevillas, Andreu Van den Eynde, Amer Anwar o Gonzalo Boye, amb el seu popular "Ahí lo dejo" com a remat de cada piulada. El periodista especialitzat en justícia Ernesto Ekaizer formaria part d'aquesta constel·lació de l'esfera judicial.

A banda d'aquests, caldria prestar atenció als personatges amb projecció internacional, que tot i no ser "emissors del sobiranisme", sí que s'han referit a la qüestió. Iglesias destaca en aquesta línia el compte a Twitter del futbolista Gerard Piqué (el català amb més seguidors a Twitter, amb 18.9M). Piqué ha fet pronunciaments sonats a la xarxa, que han generat un gran volum d'interaccions. El 28 de setembre de 2017 piulava: "Des d'avui i fins diumenge, expressem-nos pacíficament. No els hi donem cap excusa. És el que volen. I cantem ben alt i ben fort. #Votarem" (40.681 retuits, 78.778 m'agrada). És significativa la consigna de manifestació pacífica que transmet. Tres dies més tard, l'1-O, publicava la seva foto davant l'urna i escrivia: "Ja he votat. Junts som imparables defensant la democràcia." (45.484 retuits, 113.967 m'agrada).

Seguint amb la internacionalització del suport independentista a la xarxa, també ha estat interessant la incursió de Julian Assange (205,9K seguidors) o fins i tot de l'activista i exestrella eròtica Pamela Anderson (1M de seguidors), que el 6 de novembre de 2017 va publicar via Twitter un comunicat proindependentista. Aquí caldria esmentar la feina que ha fet una tuitaire com l'escriptora, editora i activista Liz Castro, que ha traduït a l'anglès continguts i declaracions de la xarxa per tal que se'n pogués tenir coneixement des de fora.

De la mateixa manera també s'ha configurat una comunitat virtual de l'unionisme a les xarxes. Segons l'anàlisi que n'ha fet Grau també hi trobem el periodista Antonio Mestre (@AntonioMestre), el ja citat líder de Ciudadanos Albert Rivera (@Albert_Rivera), el perfil del seu partit (@CiudadanosCs), l'expresident Mariano Rajoy (@marianorajoy), el Ministerio del Interior (@interiorgob) o el periòdic *El Mundo* (@elmundoes). Per que fa entitats, l'activitat de Societat Civil Catalana a xarxes és més rellevant que la seva presència social real i per tant hauria de tenir-se en compte.

Entre els dos blocs s'hi han posicionat els comptes que conformen una tercera comunitat. Es pot assenyalar com a perfil destacat el periodista de La Sexta Jordi Évole, que arrastra 3,3M de *followers*. El seu tuit de “Hay que ser extremadamente irresponsable para pensar que con ingresos en prisión van a solucionar esto. Qué desastre. Qué mal todo” del 2 de novembre de 2017 va aconseguir 25.000 retuits, 43.000 m'agrada, 9.900 respostes, i va servir per penjar-li l'etiqueta d'#Equidistán, que l'independentisme ha usat per pressionar els que es mouen en l'espai “Ni DUI ni 155”.

Vistos els diferents agents destacats i les seves classificacions, la qüestió que plana és: existeix la interacció virtual entre comunitats o cadascuna actua en la seva cambra d'eco? Aquest mapa de relacions és el que es vol completar amb l'anàlisi del corpus.

6.3 Desenvolupament del marc teòric

El marc teòric s'articula a partir de cinc eixos, els anirem enumerant. Per tal que aquest marc teòric ajudi a encaminar el projecte, caldrà que els tinguem en compte de manera interrelacionada.

Venim del *background* de l'activisme polític (1) com a eix bàsic a partir del qual serà interessant veure com en les darreres èpoques li ha sorgit un germà petit amb un nou espai com és el ciberactivisme (2). Després haurem de relacionar si aquestes pràctiques d'activisme *on line* han promogut noves formes de democràcia directa (3). Seguidament caldria preguntar-se si determinades revolucions socials i polítiques, com la que es viu ara a Catalunya amb la voluntat de part de la ciutadania de decidir de manera sobirana sobre el seu model d'estat, han emergit amb a l'aparició de la comunicació horitzontal en xarxes socials (4). Aquest seria el punt culminant de l'equació. Un punt culminant però que té una particularitat insòlita i que ens porta al darrer apartat del marc teòric en el que ens movem, com es conjuga un moment de revolució amb un consens generalitzat de pacifisme i no-violència (5).

L'activisme consisteix en els esforços per promoure, impedir o dirigir una reforma social o política, econòmica o mediambiental amb la voluntat de fer millores en la societat. Les formes d'activisme van des de l'escriptura de cartes als diaris o als representants polítics, les campanyes polítiques, l'activisme econòmic (com ara boicots o intensificació d'un consum determinat), manifestacions, marxades de carrer, tancades, concentracions, encartellades, cassolades, vagues o vagues de fam, aturades... I en casos extrems, l'autoimmolació, via desesperada que va triar Mohamed Bouazizi el 17 de desembre de 2010 i que marca l'inici de la revolta tunisiana de les tan recordades Primaveres àrabs, precedent que comentarem més endavant.

Autors com Hessel, Klein o Solnit proclamen en els seus discursos allò que s'espera dels activistes en el context present. I també allò que els depara en la consecució

dels seus objectius, sovint un còctel d'indignació i esperança a parts iguals. Com a complement als textos de Klein, Solnit o Hessel, comptem afortunadament amb el discurs Zygmunt Bauman i Ezio Mauro, que a la seva obra a *Babel* encara creuen en la capacitat humana per superar la confusió.¹² És aquesta confiança en la superació del bloqueig que esperona qualsevol activista de la història. I més encara en un context on la capacitat organitzativa col·lectiva té un aliat nou amb l'accessibilitat a la xarxa.

Des de la seva eclosió, diversos investigadors han explorat com els grups activistes utilitzen les xarxes socials per facilitar el compromís cívic i l'acció col·lectiva. Aquest tipus d'activisme que contempla l'abast i la penetració en els col·lectius organitzats de persones és el que s'anomena ciberactivisme. En l'àmbit de la recerca ja s'ha començat a abordar específicament com grups d'activistes utilitzen els mitjans socials per aconseguir objectius d'activisme digital. És remarcable la feina duta a terme per Manuel Castells, que com s'ha apuntat anteriorment, és un dels autors de referència en l'estudi de la societat de la informació. Els resultats del seu treball es recullen en la trilogia *L'Era de la Informació*.

L'activisme a Internet (també conegut com a ciberactivisme, activisme web, activisme en línia, campanyes digitals, activisme digital, organització en línia, defensa electrònica, *e-campaigning* i *e-activism*) es caracteritza per l'ús de tecnologies de comunicació electrònica com les xarxes socials, el correu electrònic i els podcasts que permeten una comunicació més ràpida i efectiva dels moviments ciutadans, el lliurament d'informació particular a públics grans i específics, així com la coordinació d'aquests col·lectius de persones. Les tecnologies d'Internet també s'utilitzen per a la recaptació de fons per a determinades causes, la construcció comunitària i el *lobbying*. Una campanya d'activisme digital és “un esforç públic organitzat, fent reclamacions col·lectives sobre una autoritat, en què els iniciadors o simpatitzants cívics utilitzen els mitjans digitals”¹³.

Un dels casos d'estudi exemplars d'aquest nou mil·lenni en teoria de la informació és la mobilització ciutadana a través de la xarxa de les anomenades Primaveres àrabs, recordades un cop passat el temps amb més escepticisme que convenciment sobre els seus assoliments. I és que com a puntava l'historiador Jaume Claret en un article a l'Ara “Fins i tot, les noves tecnologies estan lluny de ser la panacea, en caure en un activisme dropo, contraproductiu perquè, sota una aparença de solidaritat totpoderosa, tendeix a l'erupció sense continuïtat, afavoreix el control i la distracció, i acaba prioritant signes en lloc de significats”¹⁴. El motiu de ser d'aquest treball és aclarir fins a quin punt la xarxa fa realitat les seves promeses de participació més democràtica i directa de la ciutadania mobilitzada, i el grau d'assoliment dels objectius marcats. O

12 Bauman, Zygmunt i Mauro, Ezio (2015) *Babel*. Barcelona: Ed Viena.

13 Edwards, Frank; Howard, Philip N.; i Joyce, Mary. *Digital Activism and Nonviolent Conflict. The Digital Activism Research Project*. November, 2013.

14 Claret, Jaume “Davant la confusió post-democràtica”, a *Ara*. Barcelona. 30 d'abril, 2016.

si ben al contrari, ens acabem movent en un marc de revolta que, sota un mantell de soroll mediàtic, té un fons més simbòlic que efectiu.

Dèiem fa un moment que cal demanar-se fins a quin punt la xarxa fa realitat les seves promeses de participació més democràtica i directa de la ciutadania mobilitzada. És a dir, volem saber quina relació s'estableix entre ciberacció i democràcia directa. Aturem-nos breument en el concepte de democràcia directa. A banda dels mecanismes de pressió molt visibles que ha generat la xarxa, hom ja parlava de democràcia directa precedentment. Entenent la democràcia directa com la forma de democràcia en la qual els ciutadans participen directament en el procés de presa de decisions polítiques. Caldria fer evident la diferència entre democràcia directa i democràcia participativa. Posem per cas, alguns sistemes de democràcia directa vigents actualment donen a la ciutadania tant poders legislatius com executius, per bé que la majoria de sistemes existents permeten la participació només en el procés legislatiu.

La democràcia directa en la seva forma tradicional és el govern del poble mitjançant referèndums. En aquest benentès, la ciutadania té dret a aprovar o vetar lleis, així com a retirar el suport a un representant (si és que el sistema té representants) en qualsevol moment. La democràcia directa es pot exercir per tant per tres vies: per mitjà d'Iniciatives Legislatives Populars (ILP), referèndums i/o revocació de càrrecs electes.

Es parla també de democràcia directa electrònica, que relaciona els mecanismes de la democràcia directa amb l'ús d'Internet i d'altres tecnologies de la comunicació. Aquesta comunicació es basa en comunitats d'usuaris i en una àmplia gamma de serveis com són les xarxes socials, fòrums, blogs, wikis, etc..., que possibiliten la col·laboració i l'intercanvi d'informació entre usuaris. Està per veure si les formes participatives en xarxa –amb el fet que aquesta comunicació es produeixi còmodament “des del sofà de casa” i l'aparent privacitat de l'entorn–, permeten trencar amb les barreres físiques o psicològiques dels processos de comunicació habituals. Perquè tot i que aquesta participació no exigeix cap coneixement de programació, la bretxa digital existeix i pot contaminar un procés de democràcia electrònica. D'altra banda, diversos autors com Kampen, Snijkers, han expressat la por al populisme de les democràcies participatives (clàssiques o digitals) i el cost que pot tenir per a les minories. Mentre que Haskell¹⁵ incorpora la idea de la “paradoxa del vot” i com aquest pot obeir a factors irracionals.

En el millor dels casos i tornant al cas que ens ocupa, la tecnologia permet un tipus d'organització ciutadana marcada per l'autogestió i l'autonomia, essència dels Comitès de Defensa de la República catalans. A banda d'aquests, val a dir que hi ha experiències lligades als moviments sobiranistes d'autoorganització que també han estat protagonistes del període que volem estudiar: els Docents per la República (@

¹⁵ Haskell, J. (2001) *Direct democracy or representative government. Dispelling the populist myth*. Westview Press, Oxford.

DocentsxRep), els Bombers per a la Independència (@ANC_Bombers), els Servidors Públics (@ServidorsCat), l'Assemblea de treballadors per a la Defensa de les Institucions Catalanes (@ADIC_TES, @ADIC_INT, ...), el col·lectiu darrere de Birres per la República (@Birresrepublica), el grup de Carteles x República (@CartelesxRep), els de Raons per la República (@raonsrepublica), o el col·lectiu d'avis de Reus (@Avisiaviesreus) que s'han manifestat diàriament a la plaça de l'ajuntament fins i tot quan se'ls va prohibir el dret de fer-ho. De fet, la tradició del teixit associatiu català és possiblement un territori abonat perquè fructifiquin amb velocitat iniciatives d'aquesta índole segons el polític Jordi Muñoz:

[l'independentisme] s'arrela en un teixit associatiu preexistent. Pren una relació de simbiosi amb una xarxa que ja hi era. Si mires les consultes de 2009 a 2011 de prop hi tens un bon exemple: d'un dia per l'altre a molts pobles hi apareixien comissions organitzadores on hi participaven gent d'entitats que ja existien als municipis. I es mobilitzaven recursos d'aquestes entitats com locals i espais de trobada o la formació acumulada. Moltes entitats que no eren estrictament polítiques: culturals i ciutadanes.¹⁶

Es tracta de veure per mitjà de les fonts a què es tindrà accés en quin grau de democràcia participativa es situa mentalment el moviment sobiranista. Quina confiança diposita en les accions dutes a terme amb el concurs dels nous mitjans de comunicació per incidir en els límits d'aquesta democràcia. En definitiva, si la suma d'accions conjuntes possibilitades per una millor comunicació en xarxa pot forçar canvis d'escenaris polítics. En aquesta línia, afirmava el polític Ricard Vilaregut especialitzat en els moviments nacionals, l'acció col·lectiva, la democràcia participativa i les formes de governança, en una entrevista que “La democràcia participativa fonamental ve de la mà de la dinàmica associativa dels moviments socials i de la societat civil.”¹⁷

Però encara queda un darrer ingredient que cal sumar a l'equació de la mobilització sobiranista catalana dels darrers temps. Un aspecte primordial que pot ser la clau de volta del procés judicial per rebel·lió i sedició on a present es troben immersos alguns dels seus representants. El comú denominador dels col·lectius citats (dels més als menys estructurats) i del moviment independentista en general és l'apel·lació constant a la conducta de la no-violència i al pacifisme. La no-violència és la pràctica personal i col·lectiva de ser innòcues per a si mateix i per a d'altres en totes les condicions. Prové de la creença que fer malbé persones, animals o el medi ambient és innecessari per assolir un resultat i es refereix a una filosofia general d'abstenció de la violència. Això pot basar-se en principis morals, religiosos o espirituals, o pot ser per raons purament estratègiques o pragmàtiques.

¹⁶ Muñoz, Jordi “Ciutadans creix sobre el desert associatiu”, a *El Temps*. 13 d'abril de 2018.

¹⁷ Estivill, Josep “Participar vol dir empoderar-se, ser subjecte i no objecte”, a *CGTCatalunya.cat*. 7 de gener de 2014.

La no-violència també té elements “actius” o “activistes”, ja que qui la practica accepta la necessitat de la no-violència com a mitjà per aconseguir un canvi polític i social. Així, per exemple, la no-violència de Tolstoi (*El Regne de Déu és dins teu*) i Gandhi és una filosofia i estratègia per al canvi social que rebutja l'ús de la violència, però al mateix temps veu l'acció no-violenta i la resistència civil com a alternatives a l'acceptació passiva de l'opressió. En general, els defensors d'una filosofia activista de la no-violència utilitzen diversos mètodes en les seves campanyes de canvi social, incloent-hi formes crítiques d'educació i persuasió, desobediència civil, acció directa no-violenta i intervencions socials, polítiques, culturals i econòmiques actives.

La no-violència descansa en molts aspectes sobre les tesis de Thoreau a *La desobediència civil*, de 1849. Com il·lustra el filòsof Frédéric Gros¹⁸, juntament amb el *Discurs de la servitud voluntària* d'Étienne de La Boétie de 1572, són les dues obres fundacionals del concepte de desobediència civil. Promocionar la no-violència porta de manera quasi inevitable a categoritzar els diferents tipus de violència: la directa, que és la més evident, però també l'estructural i la cultural, que són invisibles, segons el triangle de Johan Galtung¹⁹.

En els temps moderns, els mètodes d'acció no-violents han estat una poderosa eina per a la protesta i el canvi social i polític revolucionari. Cal esmentar certs moviments particularment influenciats per la filosofia de la no-violència, amb les sufragistes angleses com a pioneres. Després vindria Mahatma Gandhi, que va liderar una lluita no violenta de dècades de durada contra el domini britànic a l'Índia, i més tard l'adopció de Martin Luther King i James Bevel dels mètodes no-violents de Gandhi en les seves campanyes per guanyar drets civils per als afroamericans, i les campanyes de no-violència de César Chávez en els anys 60 per protestar pel tractament dels treballadors agrícoles a Califòrnia. La Revolució de vellut de 1989 a Txecoslovàquia, que va veure el derrocament del govern comunista, és considerada una de les revolucions en gran part no-violentes del món contemporani. Txèquia i Eslovàquia signen l'autodeterminació de les seves dues nacions integrants de manera acordada poc temps després.

El terme “no-violència” es vincula o s'utilitza com a sinònim de pau, això no significa que hagi de ser equiparat amb la passivitat. La no-violència es refereix específicament en l'absència de violència i sempre és l'elecció de no fer cap mal o menys dany, mentre que la passivitat és l'opció de no fer res. De vegades la no-violència és passiva, i altres vegades no ho és. Hi ha certa confusió i contradicció escrita sobre la no-violència, la innocuïtat i la passivitat. En aquest sentit és interessant un article de Joan-Lluís Lluís, publicat el darrer dia de l'any 2107, només deu dies després de les eleccions catalanes del 21D, on expressava: “En la comparació entre aquestes dues actituds es pot veure prou clarament que no-violència i pacifisme poden ser dues coses

¹⁸ Gros, Frédéric (2018) *Desobeir*. Barcelona: Angle.

¹⁹ Galtung, Johan (2003) *Tras la violencia, 3R: reconstrucción, reconciliación, resolución. Afrontando los efectos visibles e invisibles de la guerra y la violencia*. Gernika: Bakeaz/Gernika Gogoratzuz.

tan honorables l'una com l'altra, però d'una natura bastant diferent. La primera implica acceptar rebre cops, la segona consisteix a fer un pas al costat per evitar-los.”²⁰

L'espai de trobada que representa la plataforma En Peu de Pau és la constatació del compromís amb la no-violència, i com recalca Marina Garcés, que ha apadrinat el projecte des del primer moment: “la necessitat de EPDP tenia dues cares: 1) donar suport a la desobediència civil no-violenta, en un moment on ja s'estava anunciant la seva criminalització i 2) fer-ho des d'una plataforma àmplia, sense banderes ni sigles de partits polítics.”²¹

Una de les moltes complexitats d'aquest TFM és que tracta una qüestió emergent. “Emergent” d'emergència, però també “emergent” per ser molt recent, tan recent que tracta fets presents d'un període no conclòs. Això distorsiona o dificulta en bona mesura la mirada de l'investigador, ja que alguns fets ara insignificants poden cobrar importància amb els dies, o a l'inrevés. És per tant un subjecte arriscat, delicat i voluble, però la seva mateixa emergència el fa temptadorament atractiu i irrenunciable.

6.4 Estat de la qüestió

Fins a aquest apartat del treball s'ha obviat voluntàriament parlar del context polític català dels darrers anys. Quins elements han potenciat la demanda sobre el dret a decidir d'un percentatge de catalans que segons enquestes (assumint-ne el marge d'error, que pot ser considerable) no para de créixer²²? A continuació es llisten de manera sintètica els fets recents (polítics, econòmics, judicials i socials) sobre els que existeix un ampli acord que són essencials per interpretar del panorama polític i social resultant. També es fa referència a altres aspectes tangencials que ajuden a donar sentit als dets. No se'n fa una anàlisi política, ni s'insinua cap relació causal entre els esdeveniments, perquè la voluntat és oferir-los com una correlació de fets, començant per la iniciativa del Parlament de Catalunya de redactar un nou estatut per a Catalunya.

2006: Ratificació en referèndum de l'Estatut d'Autonomia promogut pel tripartit presidit per Pasqual Maragall (amb un 48,9% participació, el SÍ representa el 73,2%) després que el text –un cop “cepillado”²³– fos acceptat per majoria al Congrés. Tanmateix, el PP recull 4 milions de firmes contra l'Estatut aprovat i presenta recurs d'inconstitucionalitat al Tribunal Constitucional.

20 Lluís, Joan-Lluís. “No-violència activa o rendició (i elogi de la CUP)”, a *Vilaweb*. 31 de desembre de 2017.

21 Marina Garcés (@MarinaGarces: 21,6K), filòsofa i assagista, professora a la Universitat Oberta de Catalunya. Va ser professora titular de filosofia a la Universidad de Zaragoza. Ha impulsat el projecte col·lectiu Espai en Blanc de pensament crític i experimental. Entrevista personal feta el 29 de novembre de 2018 a Barcelona..

22 Moldes, Aleix “Enquesta de l'ARA: El 80% dels catalans són partidaris d'un referèndum acordat”, a *Ara*. 15 de desembre de 2018.

23 Expressió que fa servir Alfonso Guerra, llavors president de la Comisión Constitucional, al Congrés l'abril de 2006. Lluny quedava la promesa del 2003 de Zapatero: “Apoyaré la reforma del Estatuto que apruebe el Parlamento de Catalunya”.

2008: Rodríguez Zapatero guanya per segona vegada les eleccions al Congrés. S'entra en un llarg cicle de crisi econòmica conseqüència de la crisi financera i l'especulació immobiliària. Les retallades en inversió pública pilotades per Merkel des de la UE durant més d'una dècada generen empobriment i pitjors condicions de vida de moltes famílies espanyoles.

2009(–2011): Onades de consultes locals sobre la independència que mobilitzen 60.000 voluntaris en total. Les consultes s'inicien a Arenys de Munt i finalitzen a Barcelona (consulta en què participa un 21,37% amb quasi el 90% de Sí's).

2010: El 27 de Juny el TC es pronuncia sobre l'Estatut i declara anticonstitucional part del text. Manifestació "Som una Nació, nosaltres decidim" el 10 de Juliol de rebuig de la Sentència a Barcelona (hi participa 1,1M segons la Guardia Urbana).

2011: El PP guanya les eleccions al Congrés i durà a terme una progressiva recentralització política. Cap a la primavera milers de ciutadans prenen les places arreu del planeta, és l'anomenat moviment dels indignats, a Espanya conegut com a moviment 15M. Alguns dels indignats participen a una protesta, l'acció "Encerclem el Parlament", per la qual alguns membres han hagut de fer front a la justícia.

2012: Assemblea Constituent de l'Assemblea Nacional Catalana. Manifestació l'11S "Catalunya, nou estat d'Europa" convocada per l'ANC (hi participa 1,5M segons GU). Artur Mas anticipa eleccions davant la negativa de Rajoy a un nou pacte fiscal i altres acords. El 25 de novembre CiU es presenta amb un programa clarament sobiranista i esdevé la força més votada. ERC duplica resultats i passa de cinquena a segona força al Parlament. Irrupció de la CUP amb 3 diputats.

2013: Manifestació l'11S "Via Catalana" (hi participa 1,6M segons GU)

2014: Tres forces sobiranistes del Parlament van al Congrés el 8 d'abril a demanar la transferència de competències per poder celebrar un referèndum sobre el futur polític de Catalunya. És denegada. Dels tres diputats que compareixien al Congrés, Joan Herrera va deixar la política l'any següent, Marta Rovira és a l'exili des del 2018 i Jordi Turull en presó preventiva des de 2017 i ha iniciat una vaga de fam el 1 de desembre de 2018. Manifestació l'11S "Ara és l'hora" (hi participa 1,8M segons GU). Carme Forcadell, llavors presidenta de l'ANC, utilitza el ja mític "President, posi les urnes". Davant la impossibilitat de celebrar el referèndum, Artur Mas opta per convocar una consulta participativa sense cens el 9 de novembre (2.344.828 vots emesos, dels quals el 81% és favorable a la independència) que compta amb 41.000 voluntaris. L'abraçada entre Artur Mas i David Fernández aquell vespre esdevé viral.

2015: Ada Colau, fins aleshores portaveu de la Plataforma d'Afectats per la Hipoteca

(PAH), guanya les municipals a Barcelona. Mas convoca eleccions al Parlament de caràcter plebiscitari pel 27 de setembre. Convergència, ERC i personalitats independents es presenten en una sola llista, Junts pel Sí, que esdevé la més votada. L'opció independentista reuneix un 47,8% dels vots i majoria absoluta al Parlament. Manifestació l'11S "Via Lliure a la República Catalana" (hi participa 1,4M segons GU).

2016: Els 10 diputats de la CUP forcen que Mas renunciï a la presidència, "el pas al costat". El 10 de gener s'investeix Carles Puigdemont, fins llavors alcalde de Girona. S'inicia el full de ruta del govern que ha de dur en 18 mesos a la desconexió.

2017: El 9 de Juny Puigdemont anuncia la data del Referèndum d'Independència, fixada per l'1 d'octubre del mateix any. Els mesos previs el govern de Mariano Rajoy pren totes les mesures al seu abast per evitar-lo. No obstant, el referèndum se celebra sota l'amenaça de la repressió policial desplegada arreu del territori.

Sense pretendre fixar conclusions sobre la causalitat d'aquests fets, la qüestió és que la massa social independentista fa 15 anys era minoritària i a 2018 es pot establir al llindar del 50%. Un creixement que no pot ser casual i del que participen diversos factors, el primer, la pròpia eficàcia del moviment independentista per posar el debat sobre la taula, com argumenta el polítòleg Ricard Vilaregut al seu treball de tesi:

[El moviment independentista] ha sabut aprofitar les oportunitats derivades de la conjuntura –és a dir, crisi més recentralització estatal– per posar la seva reivindicació al bell mig de l'agenda política, aconseguint inclús, que el projecte rupturista de la independència es percebeixi, per una part prou rellevant de la societat catalana, com "l'únic" projecte atractiu en aquests moments de crisi sistèmica.²⁴

Aprofundint en aquest caràcter que ha anat esdevenint *mainstream* del moviment independentista, el polítòleg, periodista i director de la Fundació per a la Pau, Jordi Armadans, escrivia: "el procés ha rebut un acompanyament per part de les institucions i això ha facilitat que molta gent "d'ordre" no se sentís tant "dissident" o "radical" per mobilitzar-se."²⁵ El fet que un moviment social hagi anat de la mà del poder institucional, en aquest cas la Generalitat de Catalunya, és un fet poc usual, que afegeix complexitat al cas i que ha activat el debat sobre la legitimitat d'un activisme proindependentista des del si del mateix Govern. Debat alimentat pels nuclis no-independentistes que apel·len al mantra "s'ha de governar per a tots" amb la intenció de laminar la majoria independentista del Parlament.

24 Vilaregut, Ricard (2011) "Memòria i emergència en l'independentisme català. El cas de la Plataforma pel Dret de Decidir" tesi doctoral no publicada, Universitat Autònoma de Barcelona, Barcelona.

25 Armadans, Jordi "Present i bagatge de la lluita no-violenta", a *Sentit Crític*. 12 d'octubre de 2017.

7. METODOLOGIA

7.1 Descripció del corpus

El corpus del treball es centra en l'activitat a les xarxes socials (concretament a Twitter i Telegram) de l'espai En Peu de Pau la tardor de 2017, exactament fins a les eleccions del 21D. En total 66 dies d'activitat. Es tracta en total de 92 piulades a Twitter i 19 missatges al canal de Telegram. L'anàlisi quantitatiu d'aquest corpus (tipologia de missatge, contingut del missatge, popularitat del missatge per impactes, nombre de retuits, comentaris, favorits, hashtags, mencions, material multimèdia...) es presenta a partir d'un seguit d'infografies on es creuen les dades que s'han considerat rellevants.

El buidat de les xarxes es complementa en un segon nivell d'anàlisi amb les reflexions de diferents individus vinculats al moviment social sobiranista i que actuen com a contrapunt als continguts analitzats. Per tant, la metodologia de recerca es basa en dues línies de treball: una és l'anàlisi dels missatges penjats a Twitter i Telegram d'En Peu de Pau, i l'altra són les entrevistes, que s'exposen al següent punt.

7.2 Fonts qualitatives: entrevistes

L'estudi es fonamenta principalment en investigacions de camp i en les observacions de les persones entrevistades que hi han col·laborat. Per tant s'utilitza un mètode de tipus Delphi, basat en panells d'experts. Aquesta tècnica prospectiva utilitzada per obtenir informació essencialment qualitativa, però relativament precisa, s'adiu amb l'abast i les expectatives propis d'un treball de final de màster. Els testimonis de les entrevistes tenen categoria de font primària en la recerca. Com a font d'informació també hi intervé la bibliografia, de la que n'he extret bona part de les idees exposades, tot i que no he referenciat de manera explícita a cada moment perquè apareixen amalgamades en el propi discurs.

El parer dels experts s'ha obtingut a partir d'un guió en forma de qüestionari suficientment flexible que ha permès evolucionar segons els continguts que ha posat al descobert cada testimoni. Les entrevistes s'han fet durant els mesos de novembre i desembre de 2018. S'han fet servir tres models diferents de qüestionaris d'acord amb els perfils dels entrevistats i la seva expertesa. Aquests són els panells:

–Sobre les xarxes socials i mitjans de comunicació a Antoni Bassas, Arturo Puente, Frederic Guerrero-Solé, Jordi Borràs, Jesús Rodríguez i Ismael Peña-López.

–Sobre la no-violència i l'espai d'En Peu de Pau a Marina Garcés i Jordi Armadans.

–Sobre l'operativa d'En Peu de Pau a David Pérez i Raquel Santiago.

7.3 Fonts quantitatives

Per tal d'enllaçar els missatges emesos a xarxes amb les accions s'haurien de fer enquestes a una mostra de població elevada. Davant la impossibilitat d'aquesta tasca per qüestions de recursos materials i econòmics, s'han analitzat algunes de les dades que suministren les tres darreres onades del CEO.

Pel que fa ús de TIC, també estan disponibles algunes informacions a l'IDESCAT²⁶ sobre la participació en xarxes socials de la població catalana. Aquestes dades poden servir per dimensionar el fenomen a Catalunya. També es pot saber què van cercar a Google els catalans a partir dels recursos Google Trends²⁷. Alguns articles en premsa se'n van fer ressò.²⁸

La informació que es vol obtenir a través d'aquesta metodologia que combina mètodes qualitatiu i quantitatiu permetrà valorar tres aspectes: primer l'estratègia comunicativa d'En Pau de Pau (impacte, confiança i seguiment); en segon lloc el grau de penetració del discurs de la no-violència a la societat catalana sobiranista; i per últim el grau d'utilitat de les xarxes socials com a agitadores de la societat civil. A partir d'aquestes valoracions es confirma o no la hipòtesi.

8. ANÀLISI

8.1 En Pau de Pau en l'ecosistema de Twitter

L'espai En Pau de Pau s'ha decantat des de la seva creació per vehicular els seus missatges a través d'una xarxa oberta com és Twitter i un canal de missatgeria instantània, Telegram. Ha descartat usar Facebook, tot i que sigui una plataforma amb un elevat nombre d'usuaris. La raó d'aquesta decisió podria estar lligada a la següent reflexió que el professor Guerrero-Solé ja feia en l'anàlisi de la campanya de 2015:

Malgrat no tenir la penetració ni servir de font d'informació política de la mateixa manera que ho fa Facebook, Twitter ha continuat sent la principal eina de transmissió de missatges polítics, i una font de primer ordre per a obtenir informació vàlida per conèixer com evolucionen les estratègies polítiques, la difusió que tenen, i quines són les relacions que s'estableixen entre els diferents actors polítics, mediàtics i socials de Catalunya.²⁹

Twitter permet una sèrie de funcions interactives (seguir, visitar, retuitar, mencionar, marcar que agrada i respondre) que donen molta informació sobre el comportament dels usuaris i el seguiment digital que generen. D'aquesta manera es fa possible una

²⁶ <https://www.idescat.cat/pub/?id=tiell17&n=3.4.1> (Web consultada el 18 de desembre de 2018)

²⁷ <https://trends.google.com/trends/yis/2017/ES/> (Web consultada el 18 de desembre de 2018)

²⁸ Gómez, Laura "Es disparen les cerques a Google sobre la independència de Catalunya", a *El Nacional*. 28 de setembre de 2017.

²⁹ Guerrero-Solé, Frederic (2016). Pàg. 1

anàlisi dels patrons d'interacció entre tuitaires, que conformen un ecosistema de relacions més o menys intenses d'acord amb el nombre i freqüència amb què es dona la interacció.

A banda del nombre de seguidors, l'indicador important que marca el nivell de penetració d'un perfil de Twitter és la seva popularitat. Ser molt actiu a la xarxa és una de les condicions per adquirir popularitat. La popularitat és una noció resultant de ponderar del nombre de retuits, mencions i altres interaccions que tenen les piulades d'aquest compte. Aquest compendi (junt amb l'activitat a altres xarxes i la presència a llocs internet com Wikipedia) és el que analitzava la llista Klout o *Klout Score*.

El *Klout Score*, criticat entre altres coses per violar la privacitat dels menors i per explotar dades d'usuaris per obtenir beneficis, creuava *big data* per valorar de l'1 al 100 els usuaris d'acord amb la influència social en línia. Altres veus crítiques amb la pàgina van argumentar que la puntuació de Klout devaluava l'autèntica comunicació en línia, intentant absurdament quantificar la interacció humana. Que el debat sobre com traduir en indicadors numèrics l'impacte de les interaccions humanes està lluny de poder-se resoldre és no només una evidència, sinó la pedra de toc de molts estudis en ciències socials.

Tornant a l'activitat a Twitter d'En Peu de Pau, en el període de 66 dies comprès entre la seva creació (el 17 d'octubre) i les eleccions al Parlament del 21 de desembre de 2017, va emetre 92 piulades. Durant els primers 15 dies de vida del perfil van començar-lo a seguir vora de 43.500 comptes (dels 57.600 que té a data de desembre de 2018, és a dir, que va forjar el 75,5% dels seus seguidors en menys de dues setmanes). Per fer-nos una idea de la velocitat amb què es van captar seguidors, assenyalem que arran de la menció que en va fer l'actual diputat i activista Rubén Wagensberg (@wagensberg) al seu perfil el 18 d'octubre, es van sumar 28.700 seguidors de cop al compte d'En Peu de Pau. Durant aquells 15 dies d'octubre, el perfil @enpeudepau va rebre 221.000 visites en total (veure dades més exhaustives a l'annex 12.3, pàg. 66).

Només en el mes d'octubre, les 70 piulades fetes per @enpeudepau van tenir quasi 5 milions d'impressions (4,88M). Les impressions es componen de tres elements: quants han vist el tuit original, quants han vist les respostes a aquest tuit i quants n'han vist els retuits. El 15 de novembre un grup en representació de la plataforma va reunir-se amb Carles Puigdemont, Clara Ponsatí, Meritxell Serret, Toni Comín i Lluís Puig a l'exili. El tuit que publica la fotografia d'aquesta trobada és el que ha obtingut un abast més gran de tot l'històric del perfil, amb 169.208 impressions i 11.675 interaccions totals.

Al poc de ser creat el compte el llavors President de la Generalitat, Carles Puigdemont (@KRLS amb 740K seguidors), va començar a seguir-lo, situant-se com a *Top follo-*

wer, és a dir, que era el perfil amb més popularitat a Twitter dels que van començar a seguir @enpeudepau. Un altre *influencer* del procés, Albano-Dante Fachín (@AlbanoDante76 amb 229K) se'n va fer seguidor dies més tard, convertint-se en el *Top follower* del novembre.

Pel que fa mencions, entre el 17 d'octubre i el 21 de desembre, @enpeudepau va aconseguir-ne 7.152. El tuit amb més interaccions en què ha estat mencionat @enpeudepau (amb 4.164 retuits i 7.727 agradaments) és una piulada del perfil @ANC_Bombers del 7 de desembre que deia:

El procés cap a la independència ha estat i serà sempre no-violent i pacífic. No vessarem ni una gota de sang per la República Catalana: és massa valuosa. Això sí, la donarem! #NiUnaGotaVessada #7D #OmplimBrusselles #DónaSang @rac1 @enpeudepau @CroixRougeBE.

Els perfils a qui menciona són:

- Activistes: Marina Garcés, Jordi Armadans, Ruben Wagensberg i David Fernández.
- Organitzacions socials: Lafede (Organitzacions per a la justícia global), Universitats per la República, CDRs, Filalagullacoop (Cooperativa per a la transformació personal) i Òmnium Cultural.
- Mitjans de comunicació: Canal 33, Catalunya Ràdio, TV3, Agència Catalana de Notícies i VilaWeb.
- Polítics: Carles Puigdemont, Toni Comín, Meritxell Serret, Lluís Puig i Clara Ponsatí.

Els hashtags més usats pel moviment independentista i que apel·len a la cultura de la no-violència són: #sempreenpeudepau (tot i que no es va començar a fer servir fins després del període que s'analitza); #enpeudepau (emprat 67 vegades en el període estudiat); #noviolència (2); #NiUnaGotaVessada (4); #pacifisme (no quantificat a causa del soroll comunicatiu, ja que és una etiqueta genèrica que s'usa en altres causes).

Els hashtags emprats pel compte d'En Peu de Pau solen ser *sui generis*. S'evidencia que hi ha un cert gust per dissenyar hashtags originals i de factura pròpia. La contrapartida és que no acabin d'arrelar i que la resta del flux de la xarxa no s'hi imanti. Han estat els següents: #ambvosaltres, #seguim, #concepcioarenal, #lesraonsdelsaltres, #fesdietainformativa, #trenquemelssilencis, #escoltaactiva, #ésunamarató, #desobeimlaviolencia, #elrespecteésclau, #dacordeneldesacord, #comunitatcomasuport, #GràciesperlaDoctrina, #solidaris, #LaNostraForçaéslaNoViolència, #Prourumors. També n'hi ha de més referencials i que han estat molt usats a la xarxa, però en són pocs: #20N, #vagageneral, #8N i #AlertaRumor. O Manllevats d'altres debats: #AlCarrer i #El Tema.

La naturalesa de les piulades queda resumida en aquesta taula:

	text	imatge	video	enllaç	hashtag	emogi	menció	fil	retuit	retuit quote
Octubre	1	17	1	9	28	30	6	3	52	3
Novembre	0	4	0	5	4	2	3	0	28	1
Desembre	0	1	0	1	0	0	0	0	4	0

Per acabar amb aquesta anàlisi ens aturem en els emissors a qui ha retuitat més d'un cop el compte @enpeudepau: Escoltes Catalans, Directa (mitjà en català que entén la comunicació com a eina de transformació social), el perfil anònim @enricc, ICIP (Institut Català Internacional per la Pau), Catalunya Ràdio, CDR de Terrassa, elcritic.cat (periodisme d'investigació, entrevistes en profunditat i anàlisi crítica), Guillem Ramos-Salvat (periodista). Veiem a partir d'aquestes dades com es va anar teixint tot un seguit de relacions entre els perfils proindependentistes i En Peu de Pau (Rànquing a l'annex 12.3, pàg. 68). D'altra banda, la gran majoria de mencions que va motivar el perfil d'En Peu de Pau en aquest període provenen de comptes de CDRs (un 21%) fent referència a formacions en resistència pacífica que van sol·licitar, si descomptem les mencions fetes pels diversos mitjans (un 34%). (Gràfic 8 de l'annex 12.3, pàg. 67)

Com a primera anàlisi vistes aquestes dades d'activitat a Twitter podríem assenyalar que l'octubre va ser el mes més intens al perfil d'En Peu de Pau. Tenint en compte que el perfil va ser creat el 17 d'octubre, els quinze dies restants del mes acaparen un terç de les piulades fetes en tot un any per Enpeudepau. En comparació, el desembre va ser, com diu la nadala, congelat. Només dos tuits propis i tres retuits evidencien d'altra banda que En Peu de Pau no és una eina de promoció de convocatòries, i que per tant no va tenir cap incidència, per exemple, en la propaganda de la campanya "Omplim Brussel·les" del 7 de desembre. En Peu de Pau no forma part de l'aparell propagandístic, és més aviat una cossa pel que fa el "com" ha de ser la mobilització. No és un òrgan propositiu en aquest sentit, sinó que el que fa és recollir l'escenari dispost per les altres entitats (ANC, Òmnium, CDR, sectorials...) i tractar d'imprimir un determinat caràcter a la manifestació segons el codi de la no-violència i l'acció pacífica.

Tanmateix, una manca d'activitat a la xarxa no pressuposa que l'espai d'En Peu de Pau estigui en mode latent. Una part de la labor d'aquest conglomerat d'ens socials és de divulgació i pedagogia de la no-violència (amb les formacions i l'elaboració dels decàlegs). Però també n'hi ha una altra més subterrània i que no passa per Twitter que és la tasca de mediació. En Peu de Pau permet la interlocució prèvia a les convocatòries massives dels col·lectius implicats, i aquesta es fa lluny dels focus, sovint a partir de la missatgeria instantània amb privadesa que brinda Telegram o fins i tot Signal, més difícil de descriptar.

8.2 La missatgeria instantània: Telegram

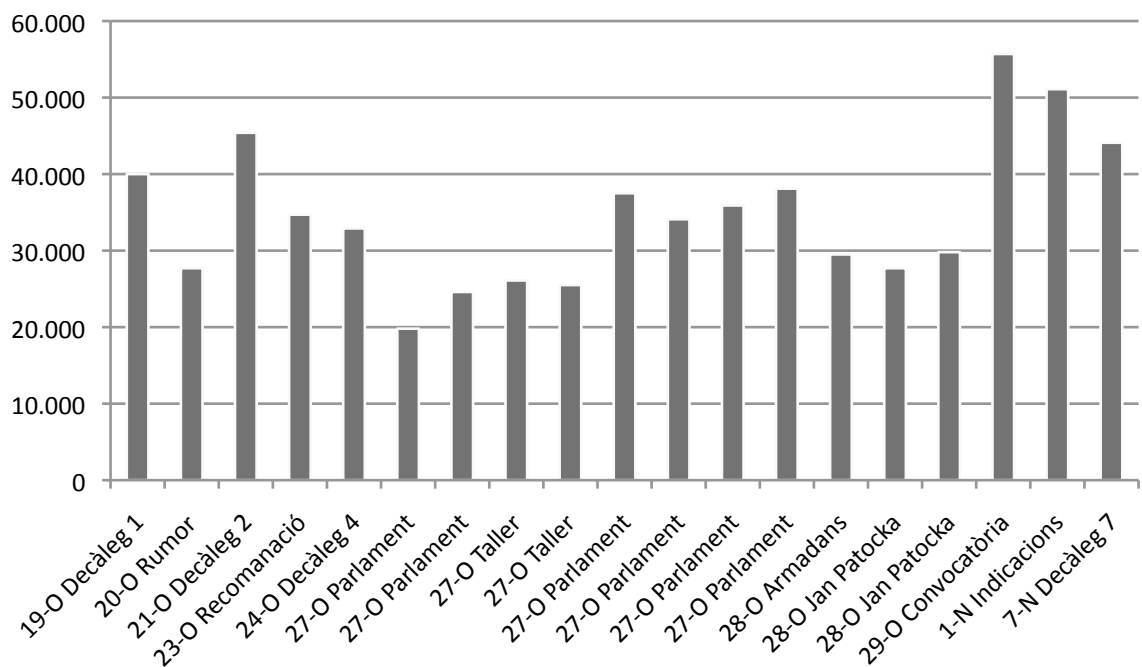
Telegram permet enviar missatges de text, imatges, enllaços i continguts audiovisuals.

als a gran definició. És una aplicació de missatgeria instantània que a diferència de les versions que s'han usat fins ara de Whatsapp no té límit de subscriptors a un grup. La lògica de Telegram és oposada a la de Twitter. No hi ha efecte *voyeurisme* com a Twitter, ni les relacions entre usuaris es basen en recompenses del tipus “likes”, “fabs” o “quotes”, perquè la interfície de Telegram no està dissenyada amb el sistema de gratificacions tipus Facebook o Twitter. No és un aparador on es pugui actuar de manera reactiva. És un canal unidireccional, o sigui que hi ha una font i uns receptors, que a la vegada desconeixen la resta de receptors i no hi poden interaccionar. És un mitjà més “pla” o linial, en aquest sentit s'assembla més als mitjans convencionals, pel fet que la seva unidireccionalitat el fa poc o gens interactiu. Els rols actiu i passiu estan delimitats. Uns pocs en són els administradors, gestionen els continguts i fan els enviaments, i la resta d'usuaris del canal en són receptors.

Tanmateix, i per les particularitats d'aquest canal, els missatges emesos poden arribar a més gent que la que té la llista de subscriptors. Un receptor pot fer d'antena i replicar el missatge. En aquest cas, l'aplicació comptabilitza les vegades que un missatge ha estat reemès pel subscriptor fora de la llista. Així doncs, hi ha missatges que han estat vistos per més individus dels que estan subscriptors al canal, per aquest efecte rebot.

El canal d'En Peu de Pau es va obrir el 17 d'octubre de 2017 i un any després té vora 15.000 subscriptors. El primer missatge que s'envia és un decàleg sobre l'activisme pacifista i la no-violència. En total En Peu de Pau ha elaborat 9 decàlegs donant pautes sobre com actuar en les mobilitzacions. De fet, l'activitat a les xarxes socials obertes o públiques d'En Peu de Pau (Twitter i Telegram) es basa, entre altres coses, en la difusió d'aquests decàlegs a mode de recomanacions. Aquesta és la propagació dels seus missatges a Telegram per nombre d'impactes en el període estudiat:

Pel que fa continguts, els missatges emesos al canal s'agrupen en:

- Informació sobre concentracions (7)
- Decàlegs (4)
- Tallers/formació (2)
- Cites sobre cultura de la no-violència (2)
- Desmentiment de rumor (1)
- Recomanació documental (1)
- Compartir un article (1)
- Convocatòria (1)

Els serveis de missatgeria immediata, com Telegram o Whatsapp, cal tractar-los separatament de les xarxes “obertes”, com Facebook i Twitter, on la interacció és el motiu de ser. Telegram no genera debat, no permet la discrepància, només la uniformitat en l'efecte eco. Seria poc més que la versió online del Telègraf òptic de Shappe, amb la velocitat de la llum i continguts multimèdia, però sense cap de les eines pròpies de les altres tecnologies de la xarxa. Els papers d'emissor i receptor estan marcats i són intransferibles. Els segons reben i com a màxim, repliquen. Així és com se n'ha servit no només En Pau de Pau, sinó la resta d'entitats. En comparació amb Twitter, en un canal de Telegram es redueix el soroll comunicatiu. No sentim als *haters*, *holligans*, o hiperventilats, ningú diu que no hi siguin, però no poden respondre.

Un cas destacable d'ús de Telegram és *l'Alerta*, un canal de notícies amb quasi 32.000 subscriptors que opera via Telegram i que, des de posicions ideològiques d'esquerra i independentites, fa una tasca d'informació, de caràcter molt pràctic, quasi minut a minut. *L'Alerta*, per la seva immediatesa, ha demostrat ser molt eficaç en el desmentiment de notícies falses o rumors, i aturar la seva propagació. Aquesta plataforma ha servit com a altaveu de les accions previstes pels CDR d'arreu. Altres mitjans catalans també han obert canals de Telegram (La_Directa, NacióDigital, SentitCrític, DiariAra), i alguns partits polítics (Podem, ERC, CUP). Fins i tot la Generalitat de Catalunya disposa d'un canal Telegram des del setembre de 2014. De fet, va ser el primer govern d'Europa en obrir-ne un.

8.3 Tendències segons el CEO

Sense perdre de vista que segons el CEO (2a onada 2018) la majoria de catalans, amb diferència, s'informa principalment a través de la televisió (veure gràfica a l'annex 12.2, pàg. 60), l'enquesta també mostra que l'octubre de 2017 és va viure un fenomen inusitat: entre els mitjans a través dels quals els enquestats se solien informar sobre qüestions polítiques, la comunicació interpersonal va pujar d'un 18% a un 27%. Al juliol de 2018 el percentatge havia tornat a baixar fins al 16%, i a l'octubre de 2018 fins al 14%. De quina manera els serveis de missatgeria instantània i les xarxes socials van influir en aquesta pujada sobtada de la comunicació amb “Amics, familiars i

coneguts”? (Veure gràfiques de la segona i tercera onada del 2018 del CEO a l’annex 12.2, pàgs. 59–60)

El baròmetre del CEO també indica que el consum de xarxes socials per informar-se sobre qüestions polítiques ha baixat entre la primera onada i la segona del 2018 d’un 11,7% a un 6,7%, i remunta lleugerament fins al 7,2% a la tercera onada. S’ha d’interpretar com una distensió de la necessitat d’estar sempre “connectat” per part dels ciutadans?

La mateixa enquesta també apunta cap a una dispersió dels llocs web a què accedeixen els usuaris d’internet, sent a la segona onada menys referenciats els noms dels webs dels mitjans clàssics i digitals més coneguts (*La Vanguardia, Vilaweb, Ara, El Periódico, El País*). En les respostes obtingudes, els usuaris han passat d’un 14% a la primera onada a un 30% en la segona i un 35% en la tercera pel que fa la consulta d’“Altres webs”. Aquesta conducta implica una voluntat de consumir més d’un mitjà, de sumar visions, siguin o no complementàries. (Veure gràfiques de la segona i tercera onada del 2018 del CEO a l’annex 12.2, pàgs. 60–61)

8.4 Panell d’entrevistats, coincidències i contradiccions

Com s’ha exposat a la metodologia, s’han practicat tres tipus d’entrevistes. Unes centrades en l’activitat divulgativa d’En Peu de Pau, unes altres en el compromís amb la no-violència que va motivar la seva existència i la resta que intenta donar context i reflexionar sobre com les xarxes han estat presents en la mobilització independentista des de la perspectiva dels experts en mitjans de comunicació. Veiem quins consens i discrepàncies s’han recollit i els arguments dels entrevistats sobre diverses qüestions que s’han posat de relleu.

Totes les persones amb què s’ha confeccionat el panell coincideixen que les xarxes socials han aconseguit establir un funcionament per a les mobilitzacions independentistes altament organitzat, que destaca per la rapidesa i l’àmplia cobertura transversal. En especial, Ismael Peña-López³⁰ apuntava que les principals virtuts de les xarxes socials eren: (1) rapidesa en la diagnosi i la generació de debat i (2) flexibilitat en la presa de decisions i la mobilització. Això també determina la seva forta resiliència, és molt difícil desmantellar una organització en forma de xarxa.

La xarxa ha fet que la població fes d’antenes humanes de la informació minut a minut. És la funció que atorga David Pérez³¹ a una xarxa com Telegram concretament. També

³⁰ Ismael Peña-López, Director general de Participació Ciutadana a la Generalitat de Catalunya. Va ser professor dels Estudis de Dret i Ciència Política de la Universitat Oberta de Catalunya. Els seus principals àmbits de treball són l’impacte de les TIC a la societat. Entrevista personal feta el 28 de desembre de 2018 a Barcelona.

³¹ David Pérez, llicenciat en Ciències Econòmiques (UAB), coordinador d’Escola Nova 21 i membre d’En Peu de Pau. Entrevista personal feta el 13 de novembre de 2018 a Barcelona.

a cada grup de Whatsapp hi ha algú que és el més ràpid servint en primícia l'actualitat, ho sabem tots els que hem estat en un grup ampli de Whatsapp. Però sovint la rapidesa va en detriment de la veracitat i les informacions contrastades, diu el periodista Jesús Rodríguez³². Si bé és cert que Jordi Borràs³³ esmenta la paraula “desinformació”, provocada precisament per l'enorme soroll comunicatiu inherent al món virtual, afegeix que la ciutadania catalana ha après a marxar forçades a adquirir pautes per destriar què els interessa d'entre tot allò que rep.

Per norma general, els entrevistats també destaquen que les xarxes han generat confiança i credibilitat en les pròpies fonts, i alhora han promocionat el debat sobre la malmesa objectivitat dels mitjans de l'*establishment*, la imparcialitat de les seves fonts i els interessos amagats que els mouen. I és que les xarxes són un camp de batalla per a les *fakenews* i la postveritat, diu Guerrero-Solé. Tant és així que els usuaris dels *social media* s'han acostumat a prendre mesures de precaució davant de determinats missatges. El dubte s'activa i es va refinant a mesura que s'ha madurat en l'ús dels mitjans digitals. Jesús Rodríguez assenyala que cada plataforma mereix un grau o un altre de confiança per als seus usuaris, ja que no és el mateix les plataformes obertes com Twitter, on circula informació de tot tipus, que els missatges privats a través d'aplicacions com Signal, la preferida dels més precabuts. I quan no es té possibilitat de verificar un missatge, fins i tot l'usuari mig ha optat per la fórmula: “M'han passat això, no sé si és veritat, però us ho envio.” És a dir, el rumor no sempre s'atura, però se'l balisa. El fenomen dels rumors falsos és de tal magnitud que s'han obert perfils professionals de Twitter, com @malditobulo, d'àmbit espanyol, per denunciar i desmentir rumors de manera col·laborativa.

Diversos entrevistats manifesten que les xarxes són un nou espai on parlar, on trobar-se, on debatre, on construir. La pregunta més repetida després del referèndum entre les files independentistes va ser “I ara, què hem de fer?” ens fa notar el periodista Arturo Puente³⁴. Les xarxes construeixen a ulls d'alguns experts, més enllà de complicitats, una consciència de col·lectiu, de comunitat virtual que camina plegada, amb un horitzó comú, d'aquí el “Què hem de fer?”, en un període de tanta incertesa. Afegia el periodista Antoni Bassas³⁵ que les xarxes socials són grans subministradores d'una “vibració sentimental” que fa que molta gent pateixi per la mateixa cosa al ma-

---

32 Jesús Rodríguez (@albertmartnez: 30,3K), activista social, periodista i editor de *La Directa* i tertulià a ‘Els matins de Catalunya Ràdio’. Entrevista personal feta el 30 de novembre de 2018 a Barcelona.

33 Jordi Borràs (@jordiborras: 165,8K), fotoperiodista i activista en la denúncia de la ultradreta. Treballa com a reporter gràfic a *Nació Digital*, *La Directa*, *Crític* o *El Singular Digital*. Ha publicat *Desmuntant Societat Civil Catalana* o *Plus Ultra. Una crònica gràfica de l'Espanyolisme a Catalunya*. Entrevista personal feta el 28 de novembre de 2018 a Barcelona.

34 Arturo Puente, (@apuente: 35,1K), periodista al diari online *Eldiario.es*, col·labora regularment a la tertúlia de cap de setmana del programa *Via Lliure* de RAC1 i ha participat en nombroses ocasions al programa *FAQS* de TV3. Entrevista personal feta el 30 de novembre de 2018 a Barcelona.

35 Antoni Bassas (@antonibassas: 349K), periodista i guionista de ràdio i televisió. El 1995 va deixar les retransmissions esportives per la direcció de *El matí* de Catalunya Ràdio, que va presentar durant 14 anys. Actual membre l'equip directiu del diari *Ara*. Entrevista personal feta l'11 de desembre de 2018 a Barcelona.

teix moment. Ell mateix reconeix haver escrit algunes piulades arrossegat per “l'estat d'excepció emocional” en què s'estava visquent els tres primers dies d'octubre de 2017. Seguint amb la idea de col·lectivitat virtual, els usuaris es “marquen”, diu Puente, amb un sentit d'identificació posant un llaç o algun altre element groc a l'avatar. A la xarxa es fa molt evident segons aquesta pràctica saber a quin costat es milita, i això alimenta la creença que Twitter està “molt polaritzat”.

I és que l'espiral de por, d'angoixa i d'ira dels individus, com apunten Castells i també Rebecca Solnit, només es trenca amb la posada en comú, quan l'experiència esdevé compartida. Llavors neix l'esperança, que és el motor de tota revolució. Les paraules de Chomsky evolucionen en la mateixa direcció: “Si assumeixes que no existeix l'esperança, aleshores garanteixes que no hi haurà esperança.” Als grups de Whatsapp integrats per partidaris del referèndum durant el mes d'octubre també s'anava repetint la pregunta “Com esteu?”, sorgida de la necessitat de donar-se coratge els uns als altres, relata Arturo Puente. Però d'acord amb Peña-López, i contradint altres entrevistats, les pràctiques de cooperació de la tardor catalana no serien suficients per parlar d'una autèntica comunitat. “Una comunitat existeix al marge de les eines que la cohesionen. El fet que es debiliti tant quan determinades eines s'afebleixen em fa dubtar.”

Les xarxes socials haurien, si no creat, sí accelerat els temps històrics i determinades dinàmiques socials, com exposa Antoni Bassas. En aquest sentit, la intervenció dels *social media* hauria fet inevitable la possibilitat de la democràcia participativa. L'exemple més evident és el procés de primàries³⁶ per a les eleccions municipals que s'està promovent amb el suport de l'ANC. En una altra escala més anecdòtica, però igualment significativa, s'ha vist que un partit piramidal com Convergència Democràtica de Catalunya va haver d'incorporar l'assemblea de militants (mecànica que fa servir la CUP, un partit orgànicament als antípodes) en la presa de decisions com el canvi de nom perquè les seves bases ho van exigir. O un altre cas curiós: l'assemblea de socis compromissaris del Barça del 2018 demanant a l'uníson “Volem votar!” quan la directiva volia donar per aprovat el redisseny de l'escut sense consultar-los-hi.

Com apunta Jordi Armadans³⁷ la xarxa, a més, “ha reforçat, en l'imaginari popular i social, el sentit i la força de la no-violència com a forma de mobilització i activisme.” De fet, no atribueix aquest mèrit a la tasca d'En Pau de Pau, sinó que declara que “En els darrers anys, les persones que treballem en l'àmbit de pau, hem notat molt més interès social, polític i mediàtic pels temes de pau”. Això segons Armadans es deuria a dos motius: conflictes internacionals que esquitxen el primer món (refugiats, terrorisme) per una banda i per l'altra la situació del procés català, que ha posat a l'agenda

³⁶ <https://www.primariescatalunya.cat/> (Web consultada el 9 de desembre de 2018).

³⁷ Jordi Armadans (@Jordi_Armadans: 10K), polític, periodista i director de la Fundació per a la Pau. Analista en temes de seguretat i conflictes, vinculat a moviments socials en defensa de la pau, els drets humans i l'ètica social. Col·labora en diversos mitjans, com l'*Ara*, *El Periódico*, *Eldiario.es*, *Sentit Crític*, entre d'altres. Entrevista personal feta el 15 de novembre de 2018 a Barcelona.

dels mitjans el debat sobre la no-violència i el disseny de la política de seguretat d'un nou estat.

Per tant, també es revela que els *social media* han marcat l'agenda al mitjans convencionals, col·locant un determinat debat al matí no previst al tancament de l'edició de l'endemà. Explica Arturo Puente que a les redaccions es pot tenir la sensació que els diaris van a remolc de Twitter. En aquest sentit, i matisant la postura de Puente, Bassas recorda que cal tenir en compte que els mitjans també són influents a les xarxes. Ja s'ha explicat més amunt l'estratègia del canal Al Jazeera durant la Primavera àrab. De fet, es podria lligar aquesta voluntat dels mitjans tradicionals d'intervenir fortament als mitjans sense fils amb un nou perfil de periodisme, els *MoJo* (de *Mobile Journalism*), mètode per reportar notícies fent ús de noves tecnologies com emissions de vídeo o audio en directe a partir de *smart phones* connectats a la xarxa.

En aquest diàleg entre iguals s'emmarca també la conclusió de la tesi de Josep Maria Grau, que defensa que el món digital ha canviat la influència clàssica dels mitjans de comunicació i dels poders fàctics i converteix en *influencers* a persones que no necessàriament són públiques. En declaracions al *Diari de Tarragona* explicava:

Que hi ha com una mena d'elit 2.0. Aquests poquets que susciten una gran quantitat de retuits són els que realment poden generar opinió pública i tenir influència. (...) Aquests perfils que no són ni de polítics ni de periodistes representen entre el 20% i el 60% d'aquesta elit 2.0.³⁸

De la mateixa manera s'ha fet evident que les xarxes fomenten, o fins i tot imposen, un determinat relat entre l'opinió pública. Les xarxes tenen el seu propi biaix, recorda Jordi Borràs. Encara que sembli una obvietat, cal dir que a les xarxes no hi és tothom representat, o no en la mesura de la realitat. D'aquí l'ocurrència, com assenyala Borràs "La CUP guanya les eleccions a Twitter, ERC guanya les eleccions a les enquestes i PdeCat guanya les eleccions".

Per tant, no perdem de vista que com ja hem dit, i segons el baròmetre dels darrers CEO, la majoria de catalans fa el seguiment de la informació política principalment a través de la televisió. En segon lloc hi ha el seguiment per Internet, bloc on el CEO no diferencia els mitjans de comunicació digitals de les xarxes socials. Segons dades del *Pew Research Center*, que sí que disgrega *social media* de *News websites*, els estatunidencs han fet el *sorpasso* i aquest 2018 ja prefereixen significativament les xarxes socials a la premsa escrita a l'hora d'informar-se, mentre que el consum televisiu baixa 8 punts (veure gràfica 7 a l'annex 12.2, pàg. 65). Caldria restar ametents a aquesta tendència a casa nostra i disposar d'informació més detallada que discriminés les xarxes socials dels webs de notícies en el consum d'Internet.

---

38 Bertran, M. Victòria (2018).

Les noves tecnologies de la comunicació sense fils han provocat l'efecte contagi que emana a l'autoconvocatòria, i que es dona quan no hi ha un líder. Sosté Arturo Puente que als *social media* es parteix del “tu ets igual que l'altre”. També van per aquí les declaracions d'Ismael Peña-López quan explica:

Em resisteixo molt a pensar en perfils (persones o entitats) perquè això ens allunya, precisament, de la lògica de xarxes. Parlar, per exemple, de Jordi Graupera o Jordi Muñoz o Eduard Voltas o Jordi Borràs o Cris “Gallifantes” és temptador, però eclipsa la veritable naturalesa de l'organització. Tot i ser nodes molt importants a la xarxa, al meu parer són això, nodes, no líders.

D'altra banda, la ciberactivitat atenua els sentiments de frustració, fan de vàlvula d'escapament. Hi ha gent que fent “alguna cosa” a la xarxa ja s'ha sentit més alliberat. Sobre això, que es pot prendre com un factor positiu, Guerrero-Solé ens alerta que pugui conduir a la inacció en la resta d'àmbit vitals. Parlarem d'aquest fenomen, que s'ha conegut com slacktivisme, o fins i tot clicktivisme, més endavant. Sigui com sigui, el professor Guerrero-Solé relativitza el paper de les xarxes, assegurant que la seva capacitat de mobilització està sobredimensionada i remarcant que els moviments socials on han intervingut els *social media* haurien existit igual sense ells.

Seguint amb aquesta mirada més relativista, i com ja s'havia donat en altres escenaris de mobilització precedents, a la tardor de 2017 a Catalunya també es van viure una sèrie de fenòmens poc constructius lligats a l'ús de les xarxes socials. A aquestes qüestions, que estan sent objecte d'estudi de bona part de la literatura especialitzada citada en aquest treball, també n'han fet referència els experts i desmunten peça a peça el relat del concurs en positiu de les xarxes com a motor de canvi social que es sostenia fa uns pocs anys. Veiem-los:

–*Bubble filter* o cambres de ressonància. Aplicar un filtre en les opinions que es reben provoca un escenari de polarització. La mateixa bombolla fa que s'arribi a creure que allò que rebem per mitjà dels nostres contactes a la xarxa té un correlat directe amb la realitat. Segons Frederic Guerrero-Solé les xarxes actuen com a cambres de ressonància on no hi ha deliberació democràtica, sinó espais estancs on cadascú només presta atenció a allò que vol escoltar, inhibint-se de la resta de missatges, per tal de reforçar la pròpia posició.³⁹ Es podria parlar doncs d'una tendència a “l'autoconsum” d'informació. Per a Bassas, en canvi, les bombolles de confort ideològic han existit sempre i que l'efecte d'“externalitzar” el consum de notícies no neix amb les xarxes, sinó que és una pràctica que ja existia quan la informació es consumia a través dels *mass media* clàssics, per tant, no se les pot fer responsables de l'*echo chamber*.

---

³⁹ Frederic Guerrero-Solé (@guersole: 877), doctor en comunicació pública per la Universitat Pompeu Fabra, llicenciat en Física Teòrica i Filologia Eslava. Actualment és professor i investigador del departament de comunicació de la UPF. Entrevista personal feta el 30 de novembre de 2018 a Barcelona.

–Consum passiu. Fer servir les xarxes només per veure què hi exposen els altres, sense manifestar-s’hi mai, sense expressar cap opinió. Aquest comportament faria pensar en una nova forma de l’espiral del silenci descrita per la politòloga alemana Elisabeth Noelle-Neumann el 1977. Semblaria que hi ha hagut un increment de perfils a Twitter durant els mesos de més intensitat informativa corresponents a persones que han buscat en aquesta xarxa un mitjà d’informació, més que no pas una plataforma on fer sentir la seva veu. Això fa volar pels aires la presumpció que la xarxa és interactiva i que la integren individus que s’expressen lliurement en igualtat de condicions, adjudicant-li massa precipitadament i sense precaucions un caràcter “democràtic”. Ho confirmaria el repunt que assenyala el Centre d’Estudis d’Opinió de la primera onada de 2018 pel que fa consum de Twitter, segons les dades extrems del CEO estudiades a l’apartat anterior (veure gràfiques a l’annex 12.2, pàgs. 59–61).

–Manca de reciprocitat entre perfils. També es dona l’efecte contrari al *voyeurisme*, és a dir, persones que quasibé no segueixen ningú (els seus *timelines* s’alimenten de molt poques fonts) però que en canvi els seus tuits gaudeixen d’una alta popularitat. És l’altra cara de la mateixa moneda del *voyeur* de la xarxa. Per exemple, el periodista Ernesto Ekaizer només segueix 77 perfils i a ell el segueixen 192.000. Josep Maria Grau demostra amb evidències que Twitter no és tan bidireccional com seria en potència o se li pressuposa. “*The low users reciprocity in terms of following-follower, makes #Twitter much closer to social media than a social network.*” tuitava Grau. De fet, una de les dades que posa de relleu la seva tesi és que el 50% dels retuits es concentren només entre un 0,02% i un 0,163% del total de perfils que es manifesten sobre els esdeveniments estudiats. Mentre que l’altra meitat de retuits es concentra en menys del 15% de perfils. Per tant, hi ha vora un 85% dels perfils que conformen les xarxes que no reben cap retuit, és a dir, que tenen molt poc impacte en el volum comunicatiu.

–Robots i perfils falsos. A l’efecte bombolla esmentat més amunt cal sumar-li les distorsions deliberades provocades per perfils falsos amb estimulació artificial de retuits, que evidencien la manipulació exercida en la creació d’estats d’opinió. Com fa notar Jordi Borràs, els “bots” formen part de la “propaganda negra” que intenta minar la moral de l’adversari, un llenguatge que fa referència explícita al concepte de ciberguerra. Segons els entrevistats és una evidència que la tardor de 2017 l’estat espanyol va lliurar una ciberguerra al moviment independentista. Aquesta evidència seria la demostració que els estats exerceixen control també a través de les xarxes i que per tant no són espais lliures per a l’empoderament de la ciutadania. Però hi ha una veu discordant, Ismael Peña-López refusa la idea de la ciberguerra: “Crec que per parlar de ciberguerra hauríem de parlar de destrucció d’infraestructures tant digitals com físiques per part d’ambdues bandes. No va passar.”

9. CONCLUSIONS

A banda de la feina encaminada a la confirmació, si s'escau, de la hipòtesi de treball, la investigació duta a terme ha permès analitzar un seguit de qüestions de la comunicació de masses contemporània que caldria abordar en un primer moment de les conclusions. Les reflexions que s'aboquen a continuació són fruit dels arguments dels experts i les fonts bibliogràfiques consultats.

Les xarxes com a contrapoder:

Tota societat funciona i s'autoregula a l'empara de dues forces en constant tensió. Una és el poder i l'altra el contrapoder. Entenguem el contrapoder segons la definició que proposa Manuel Castells: "la capacitat que tenen els actors socials de desafiar el poder que hi ha engranat en les institucions de la societat amb l'objectiu de reclamar que els seus propis valors i interessos hi estiguin representats."⁴⁰ Tinguem en compte com recordava Peña-López que Espanya té un historial singular on les xarxes socials tenen un paper rellevant especialment en política i activisme ciutadà. Això el converteixen en un país d'estudi a nivell global, a l'alçada de la Primavera àrab, salvant distàncies. I ho és pel moviment *antiglobal* i del NO a la Guerra, per la resposta ciutadana posterior al relat del Govern sobre els atemptats d'Atocha, per iniciatives com la PAH, etc. El moviment 15M és la posada de llarg que rendibilitza aquest aprenentatge organitzatiu i que continua avui penetrant algunes institucions. En aquest històric, cal recordar que "L'independentisme seu a Plaça Catalunya amb els indignats perquè ja comença a funcionar amb aquesta lògica", destaca Peña-López.

Seguint amb el fil argumental de Castells, el contrapoder gaudeix sovint de la particularitat de propagar-se de manera horitzontal per via de l'autocomunicació de masses, un fenomen possible gràcies a la tecnologia de les xarxes sense fils. És així com el contrapoder aconsegueix ser autònom respecte les institucions governamentals i el capital. Per aquest motiu Castells afirma que els governs tenen por d'Internet i pretenen intervenir-lo fins al punt que en ocasions s'ha traspassat la frontera de la censura. Ara bé, en els darrers anys s'ha comprovat com els règims més autoritaris han aconseguit per via mateixa de les xarxes un fort control no percebut pels seus ciutadans. Com qualsevol altra tecnologia, Internet és una eina que es pot usar en els dos sentits (com a mesura democratitzadora o per quartar llibertats), dependent de la voluntat de qui se'n serveix.

Per tant, algunes de les idees de Castells sobre les xarxes i la seva força com a eina de contrapoder expressades a *Xarxes d'indignació i esperança* el 2013 es poden rebatre a dia d'avui. Ara bé, encara podem trobar exemples en què la xarxa ha servit per lliurar una batalla al poder estatal. Això és el que va succeir la tardor de 2017 quan desenes

---

⁴⁰ Castells (2013), pàg. 24.

de persones van replicar el web censurat del govern català sobre el referèndum. Els intents frustrats del govern espanyol d'esborrar de la xarxa el domini Referendum.cat i l'afany de colapsar l'aplicatiu del vot durant l'1-O en són un exemple. Hi havia per tant una voluntat manifesta dels activistes pro-referèndum d'ocupar el mitjà, en aquest cas l'espai virtual, i de no cedir-lo. “És molt difícil desactivar o desmantellar la xarxa. Això es va poder constatar, per exemple, en tot allò que envolta el Primer d'octubre”, sosté Peña-López. El contrapoder, en mans dels anomenats “actors del canvi socials”, “subverteixen la pràctica habitual de la comunicació ocupant el mitjà i creant el missatge.”⁴¹. I això confirma que Internet és, en un exercici prudent de reconeixement de mínims, un espai per a la dissidència.

Tanmateix, l'ocupació de l'espai durant la tardor de 2017 per part del moviment independentista no va ser tan sols digital, només cal recordar una de les proclames que més es va tararejar durant aquell mes d'octubre, “Els carrers seran sempre nostres”. Així doncs, com en d'altres moviments de la nostra dècada, l'ocupació de les xarxes socials va anar lligada a l'apropiació (física i simbòlica) de l'espai públic, dels carrers i les places. Creant així l'espai híbrid de què parla Manuel Castells, propi dels moviments socials del segle XXI, on els dos móns estan connectats.

Però les xarxes han aconseguit que el moviment independentista fos suficientment desestabilitzador? La resposta, vistos els aconteixements un any després és clara: No. Ara bé, és un “No” amb matisos. D'acord amb Peña-López “En termes pràctics, no hi ha hagut cap desestabilització del poder, mentre que la desestabilització dels significats i les legitimitats ha estat profundíssima.”

Així doncs, les xarxes han sigut un potenciador que ha afavorit el moviment o, ben al contrari, l'hauria apaivagat? Si les xarxes desactiven o no la mobilització és el nucli del debat contemporani entre apocalíptics de les xarxes i “Internet-centristes”, un debat on ressonen les tesis que Umberto Eco ja va exposar a *Apocalittici e integrati* el 1964 respecte dels mitjans de comunicació de masses.

El mateix any, el pioner en estudis sobre els mitjans Marshall McLuhan publicava *Understanding Media: The Extensions of Man*, una obra que com ens recorda Antoni Bassas té una enorme vigència al cas que ens ocupa. McLuhan ja advertia de com els mitjans transformen la nostra cultura, aquest món simbòlic que compartim i que hi ha silenciosament en la comunicació. Es diu que la tecnologia no és neutral, perquè intervé entre la realitat i el nostre coneixement, i entre uns éssers humans i altres. Aquesta intervenció generaria avantatges en la comunicació, però també soroll, en el sentit més ampli. Un soroll del que no es pot prescindir, que mai es pot eliminar, en tot acte comunicatiu mediat. I és que els mitjans (incloses les xarxes) són també constructors de realitats. I amb aquesta constatació tornem a la casella de la postveritat.

⁴¹ Castells (2013), pàg. 27.

Es tracta doncs d'un debat, el que obrien Eco i McLuhan fa 50 anys, que quasi entra en el terreny moral pel que fa el paper dels mitjans de comunicació de masses. Al seu estudi Josep Maria Grau ens resumeix a grans trets el mapa de posicions davant els *social media* dels pensadors contemporanis: A una banda autors que veuen la xarxa com un entorn en el qual la democràcia i la lliure deliberació es devalua (Sunstein, Arroyo, Morozov). Al centre hi ha les visions de perfil relativista, que plantegen internet com a una eina que per si mateixa no té opcions de generar canvi social (Paparachissi). I a l'altre extrem, col·loca els autors que aposten per una reformulació del concepte d'esfera pública abans d'abordar el debat sobre els *social media* (Sampedro, Bruns i Highfield, Dahlgren).

Les complicitats i incomunicacions en l'ecosistema català de les xarxes:

L'ecosistema independentista està format per una combinació de diverses forces: unes pertanyen a l'esfera pública i les altres a la ciutadana. Ambdues no sempre comparteixen discurs i més que “coordinar-se” es “sincronitzen per sumar esforços” (Peña-López), i aquesta sincronització es fa en xarxa, sobretot perquè la mobilització està escampada pel territori.

Segons Peña-López el moviment sobiranista ha estat operant durant la tardor de 2017 a la xarxa en dos nivells molt diferenciats: per una banda hi hauria la xarxa institucional de transmissió del relat elaborat per l'anomenat “estat major” que han dut a terme els partits sobiranistes i les entitats, i per l'altra hi ha la xarxa (o munió de xarxes) ciutadana, informal, totalment autònoma respecte la primera, la cara més visible de la qual són els CDR.

Per tant, la primera cosa seria posar de relleu que el preconcebut com a granític bloc independentista abriga dins seu aquests dos conductes separats (que no aïllats, ja que en determinats contextos es “sincronitzen”) als *social media*. Els ponts entre aquestes dues subxarxes, a jutjar per Peña-López, es concentren en tres tipus de perfils: els periodistes, els acadèmics, sobretot, i en menor mesura alguns activistes.

Pel que fa la relació entre perfils sobiranistes i no sobiranistes, es confirma que existeix una polarització clara entre dues postures. Ho defensen tant Guerrero-Solé com Grau, aquest segon declarava al *Diari de Tarragona* que:

Twitter es un reflejo de lo que se cuece, amplificando un poco el ruido: si hay polarización (entre las comunidades del sí a la independencia y del no) es porque ya viene de fuera. Y es un entorno que, como tal, permite dar voz propia a personas que sería muy complicado que la tuvieran en la era preinternet.⁴²

⁴² Diaz, Javier “Los influencers del Procés”, a *Diari de Tarragona*. 12 de setembre de 2018.

La tesi de Guerrero-Solé va més enllà en aquesta idea de barrera entre dues comunitats. Ja hem assenyalat més amunt el concepte d'*echo chambers*, nuclear en la seva anàlisi del que ha succeït a les xarxes en el context català: "*The networks of interaction, in particular, the retweet network, resemble echo chambers. It also shows that media play the role of weak ties of the networks.*"⁴³ En aquest sentit, Guerrero-Solé reconeix que només alguns mitjans generalistes considerats històricament moderats i de centre fan de pont entre els dos pols: independentistes i no independentistes. Més enllà d'aquest punt de trobada, no hi ha interacció, o minsa, entre uns i altres, es mouen en espais completament antagònics.

Aquesta afirmació, basada en els resultats de l'anàlisi a partir de mostres, desmenteix el que generalment es percep: que hi hauria una confrontació constant a les xarxes entre favorables i detractors de la independència. Les dades reforcen la teoria que la xarxa té un fort component d'impermeabilitat. Cada usuari de xarxes veu la pel·lícula que vol veure. L'exemple que posa Peña-López és molt gràfic:

A diferència d'un partit de futbol en directe, on tots els espectadors veuen el mateix, Twitter té configuracions diferents atès que cada usuari decideix a qui segueix i què veu i què prioritza i què repiula i a qui o a què respon. No hi ha un sol partit de futbol, sinó "n" partits que, a més, modifiquem amb el nostre comportament.

Caldria fer un apunt sobre la relació entre les veus preponderants de les xarxes i els vells mitjans en aquest ecosistema que possibilita la tecnologia sense fils. Tot i que tenen lògiques oposades, és innegable que es retroalimenten constantment, de manera més o menys explícita (els mitjans tradicionals ara sovint es dediquen a comentar Twitter, i també hi ha periodistes o directors de diari que opinen a xarxes). Hi ha subjectes exclusius de Twitter, però la gran majoria de personatges influents a la xarxa ho són perquè han sigut o acabant sent mediàtics per altres canals.

La cultura de la no-violència i la desobediència civil 2.0:

Per calibrar fins a quin punt l'espai En Peu de Pau ha popularitzat el seu relat en les mobilitzacions em permeto recuperar dos dels principals objectius d'aquesta iniciativa col·lectiva: primer, construir i donar a conèixer un discurs sòlid i fonamentat sobre no-violència. Segon, generar accions comunicatives que difonguin la no-violència entre la ciutadania i contribueixin a preservar l'actitud pacífica en les mobilitzacions.⁴⁴

---

43 Guerrero-Solé, Frederic "Interactive Behavior in Political Discussions on Twitter: Politicians, Media, and Citizens' Patterns of Interaction in the 2015 and 2016 Electoral Campaigns in Spain", a *Social Media + Society*. 11 de Novembre de 2018.

44 David Pérez, llicenciat en Ciències Econòmiques (UAB), coordinador d'Escola Nova 21 i membre d'En Peu de Pau. Entrevista personal feta el 13 de novembre de 2018 a Barcelona.

En Peu de Pau detecta la manca de referents i les creences esbiaixades sobre la cultura de la no-violència i la contrarresta amb els seus decàlegs i altres missatges. Aquest discurs també vol combatre una falsa idea de violència que ha estat àmpliament mediatitzada. Tot i que no té la voluntat de fer convocatòries pròpies, el missatge de Telegram que va tenir més èxit (amb 55.700 impactes) fou el que convocava a donar suport als treballadors de Catalunya Ràdio. Això, que pot semblar una contradicció, demostra de quina manera els missatges d'En Peu de Pau cauen en un terreny adobat, ja que el debat obert –segurament de curta volada– sobre violència i no-violència entre l'opinió pública és el moll de l'òs de la causa judicial de l'1O. Dels dos, el relat que aconseguixi imposar-se no només determinarà el futur de les persones represaliades pels fets de la tardor de 2017, sinó que la sentència del Tribunal Suprem marcarà el llindar de l'expressió de la dissidència en endavant. I això afecta drets fonamentals, com el de manifestació i el d'expressió, de tots els ciutadans.

Explica Jordi Armadans que En Peu de Pau “volia dirigir-se i interpelar al conjunt de la societat catalana, fos sobiranista o no sobiranista, en l'afirmació i defensa de la pau, la no-violència i la resistència pacífica.” Si ens cenyim a la lògica dels *echo chambers*, l'existència i el missatge d'En Peu de Pau no hauria pogut penetrar en la comunitat no-independentista. De fet, en les ocasions comptades que el bloc unionista s'ha fet ressò d'aquesta iniciativa ha estat per criminalitzar-la (articles d'*El Mundo* i *El Confidencial*).

Sobre la validació de la hipòtesi:

Partíem de la hipòtesi segons la qual l'emergència de les xarxes socials ha empoderat l'activisme independentista clàssic convertint-lo en un moviment social transformador. Pel que fa la seva confirmació, i sense tenir certeses absolutes, provarem d'avançar encara que sigui amb veritats provisionals:

Les xarxes socials són, com popularment es diu, una bombolla que al seu torn està composta de bombolles, que tot i ser estanques tenen certa porositat. Per aquest motiu allò que s'hi vehicula té una repercussió en l'opinió pública i aquesta modela el sentit, la freqüència, la intensitat i el caràcter de les mobilitzacions al carrer. Assumint les ambivalències que s'han manifestat (de si la xarxa intensifica o atenua la mobilització social) i malgrat aquestes mateixes, ens atrevim a confirmar que l'aparició d'un nou format com són els *social media* no subverteix l'estatu quo, però afegeix una nova experiència comunicativa, complementària a la de la resta de mitjans, amb caràcter propi. Perquè el mitjà és el missatge –citar McLuhan resulta inevitable.

Pel que fa En Peu de Pau, el seguiment immediat que en fan a xarxes un gran volum de ciutadans ha servit per validar-lo com a actor i generador de relat. I això dona a aquest espai una targeta de presentació que el legitima com a altaveu d'uns determi-

nats valors i consignes de participació en una mobilització amb una agenda pròpia que venia de més enrere. Ara bé, la influència d'En Peu de Pau no seria suficient si només existís a les xarxes socials obertes. Hi ha una feina de mediació directa que no es fa a l'aparador dels *social media*, que va més enllà d'allò propagandístic o divulgatiu. Una acció apuntala l'altra, són indissociables.

El que fan les xarxes socials en el moviment sobiranista és ampliar l'espectre de la no-violència (condició que d'altra banda ja existia en l'activisme proindependentista, connectat en algun dels seus extrems a la cultura de l'objecció de consciència nascuda als anys 70). Perquè no és un canal que funcioni al marge dels altres mitjans, no té una aportació singular. Les xarxes no fan canviar de signe, se superposen als altres mitjans, ara bé, matisen el relat. És el vell discurs de sempre: quan va aparèixer la ràdio es va dir que la premsa desapareixeria, quan va aparèixer la televisió es va dir que el cinema desapareixeria. Cap de les dues teories es va fer realitat, senzillament els seus espais es van redefinir i es van inaugurar noves etapes de consum de mitjans lligades a noves conductes comunicatives.

Com es descriu a la bibliografia recent sobre moviments socials i Internet, fins i tot en les estratègies de protesta en què s'hi ha posat el propi cos, l'ús de les xarxes també ha estat necessari. Possiblement perquè és impensable per a un activista no fer ús d'allò que està al seu abast per la causa que el mou. Bassas apuntava que "Gandhi i Luther King tindrien compte de Twitter avui". En el repertori de possibles accions no-violentes, la més rigurosa és la vaga de fam. En aquest escenari 2.0 veiem com la vaga de fam practicada per quatre dels presos catalans el desembre de 2018 s'anuncia el mateix dia que es filtra a xarxes una fotografia dels set líders independentistes empresonats a Lledoners que vol fixar i transmetre la imatge d'un grup unit, solidari i somrient. Tenim l'acció del cos i l'acció de l'avatar. Complementant-se, creant una estratègia combativa a dos nivells.

Aquesta és la idea que transmet Manuel Castells quan insisteix en què a les revoltes del segle XXI hi ha un patró d'espai híbrid: "En la nostra societat, l'espai públic dels moviments socials es construeix com un espai híbrid entre xarxes socials d'Internet i l'espai urbà ocupat, un espai que connecta el cibrespai i l'espai urbà. (...) aquest nou espai (...) està fet per a la comunicació autònoma."⁴⁵

I és que exemples de la ingerència dels continguts de les xarxes en la conducta de la ciutadania n'hi ha de menys vistosos –o difícilment demostrables– i n'hi ha de sonats. Un de ben recent és l'escàndol de Cambridge Analytica i com la campanya de marketing online *Vote Leave* (sota sospita de ser il·legal per haver sobrepassat el pressupost autoritzat) va marcar la decisió de molts ciutadans del Regne Unit de votar a favor del Brexit. Segons ha declarat l'expert Christopher Wylie "El propio director de *Vote*

⁴⁵ Castells (2013). Pàg 29.

Leave, Dominic Cummings, ha reconocido que la campaña se ganó en internet.⁴⁶ La història, ben farcida de tots els ingredients que fascinen Hollywood, ja ha fet el salt a la gran pantalla.

Els perills de les xarxes, la veu crítica:

Si bé les xarxes han fet una part de feina innegable, i ja no parlem només del cas català, es pot pensar que han tingut un abast limitat, perquè en molts casos la seva tasca ha estat merament circumscribida en l'esfera simbòlica. Així ho exposa l'investigador bielorús Evgeny Morozov⁴⁷, que ve a contrarrestar i posar-nos en guàrdia davant la visió positivista i integrada dels "Internet-centristes", una visió que el corrent crític titlla de *wishful thinking* argumentant que Internet possibilitaria tan sols una participació metafòrica⁴⁸ en els canvis socials.

Com a canals de comunicació els *social media* s'han demostrat insuperables quant a rapidesa i efecte eco, però com a palanca per a constituir un contrapoder efectiu la seva eficàcia semblaria limitada i segurament insuficient. La maquinària del poder establert és capaç de blindar-se fent servir les mateixes eines que els que el volen subvertir. Només l'intent fallit de reprimir el referèndum suposa la burla d'aquest *statu quo* per part de l'independentisme. Ara bé, l'1 d'octubre es va produir una acció de carrer, no virtual, per molt que les tecnologies també hi fossin presents (com la programació de les meses pel cens universal o les rèpliques prèvies del web del referèndum censurat). Contradint la teoria sobre l'espai híbrid creat per les revoltes socials del segle XXI de què parla Castells, Ingrid Guardiola, doctora en Humanitats i assagista, sentència sobre el que va succeir l'1-O que "Quan passen les coses al carrer, la xarxa esdevé supèrflua. La vida digital esdevé subsidiària davant els fets." Per tant, es pot arribar a qüestionar la capacitat de mobilització de les xarxes, en el sentit que els moviments socials que hem vist néixer des del 2011 haguessin existit igualment (Guerrero-Solé).

Pel que fa la distribució del relat icònic, algú que s'ha mostrat crític amb les xarxes com Ingrid Guardiola, apunta sobre la saturació d'imatges que promociona la xarxa que "aquesta allau d'imatges fa que acabem parlant més de les imatges que no pas de l'esdeveniment. Per exemple, amb l'1 d'Octubre, quan les converses ja no eren sobre el fet que una massa considerable de gent hagués sortit de casa per votar i decidir el seu futur democràtic i s'hagués topat la violència policial sinó sobre les imatges que es van produir." Aquest argument devalua el concepte mateix de "viralitat".

El nou paradigma és: Tot passa per la xarxa. Per tant, la qüestió a present seria: es pot triar l'opció de no fer servir les xarxes en una mobilització? Segons Guardiola "Avui

---

46 Fresneda, Carlos "Las trampas de la campaña del Brexit alteraron el referéndum, según el experto que destapó el escándalo de Cambridge Analytica", a *El Mundo*. 27 de març de 2018.

47 Morozov, Evgeny (2013) *The Net Delusion. The Dark Side of Internet Freedom*. London: Penguin Books.

48 Sampedro, Victor (2000) *Opinión Pública y democracia deliberativa. Medios, sondeos y urnas*. Ediciones Istmo.

dia, si et vols fer ressò d'alguna cosa o transmetre una idea a la comunitat, tot passa per aquests espais. La comunitat és global i difosa i tant sí com no t'hi has d'infiltrar." Per tant, la pregunta no seria tant si les xarxes van tenir pes en el moviment, sinó: és possible imaginar un escenari comunicatiu on no hi apareguin les xarxes socials? La resposta segons Guardiola és que és impossible "Tant de bo es pogués difondre la informació fora d'elles, però per a fer-ho cal crear uns espais paral·lels."

Veiem en què se sustenta el discurs crític amb les xarxes socials:

1—Promouen el slacktivisme. Tenint en compte que *slack* es podria traduir com "des de l'altre costat", segons l'òptica dels crítics amb les xarxes i que denuncien que l'activitat que s'hi genera és pròpia d'un activisme ridícul fet "des del sofà de casa", les conseqüències desiguals incomparables entre publicar un tuit i el sacrifici màxim (l'autoimmolació) invaliden totalment el valor del primer, posant al descobert la seva futilitat hipòcrita. En aquesta lògica, piular i entregar la vida per la causa són els dos extrems en el repertori d'eines de l'activista. Però la història recent a l'estat espanyol, que com ja s'ha dit és singular, demostra que el "gest insignificant" de tuitar pot tenir conseqüències serioses. El tuitaire Joan Mangues ha estat represaliat per haver tuitat i ja ha estat citat per segona vegada a declarar al jutjat número 12 de Madrid. A Tamara Carrasco, membre del CDR de Viladecans, se l'ha acusat de terrorisme per enregistrar i difondre un àudio sobre aixecament de peatges i talls d'infraestructures en un grup de Whatsapp.

2—Les xarxes tenen una aparença de neutralitat, quan no ho són, i no ens hi relacionem amb prou prevenció. Això passa perquè ens hi hem sotmès voluntàriament des de l'inici, acceptant unes condicions d'ús de manera acrítica, o fins i tot ingènua, cosa que no ens allibera de la responsabilitat que això implica.

3—La multiplicació de les imatges consumides a xarxes ens pot portar a una anestèsia. "Hem vist un munt d'imatges i no som capaços de recordar-ne ni una de sola." (Guardiola). D'aquí que les veus crítiques plantegin que no hi ha dues persones que comparteixin una mateixa imatge i un mateix relat, com exemplificava Peña-López a partir d'un cas contrari, com és veure un partit de futbol televisat. Les imatges mentre no estiguin "socialitzades" no són capaces d'articular un relat validat i compartit, és a dir, d'explicar la vida col·lectiva d'un moment determinant. Amb això, tot i la viralitat de moltes de les imatges que es van produir la tardor passada, no hi ha una imatge que serveixi per explicar els fets. N'hi ha tantes (els antidisturbis i les porres; l'escopeter llençant la bala de gomma sobre Roger Español; la parella amb bandera espanyola i estelada d'esquenes i agafats de la mà; els Jordis saludant i somrient abans d'entrar a declarar a l'Audiència Nacional; Puigdemont en roda de premsa des de Brussel·les; Sáenz de Santamaria i el Diplocat "en li-qui-da-ció"...) que les unes anul·len les altres per exhauriment.

4–L'ull és insaciable. Tot i la sobredosi d'imatges, en seguim buscant més, no només les que ens agraden, també les que ens repugnen. Hem establert una relació bulímica amb la imatge, sosté Guardiola, fins a tal punt que “ja es considera bon senyal quan no hi ha imatges d'alguna cosa que ha passat, senyal que la gent estava molt concentrada.”

5–La participació és metafòrica. Josep Maria Grau conclou basant-se en les idees de l'investigador Víctor Sampedro que tot i que aparentment, els nous mitjans prometien una participació ciutadana més autèntica, aquesta serà només metafòrica per quatre raons. Primer perquè el contacte virtual no deixa constància dels seus efectes ni de la seva veracitat. Segon perquè la informació que es rep respon a una jerarquia descentralitzada, que implica molta més quantitat, però no major coneixement. Tercer perquè tota tecnologia acaba controlada per finalitats institucionals. I últim perquè poder “parlar amb tot el món” no implica que el que es digui resulti universal.

Per concloure, obrim el zoom: L'expansió de la impremta va obrir la possibilitat que amb poca cosa tothom pogués imprimir el seu plamfet, és el temps de *The Gutenberg Galaxy* per a McLuhan. De nou l'emissió, durant segles en mans de molt pocs –tota l'etapa de *The Marconi Galaxy*–, es democratitza fins a l'infinit. Amb matisos: piular o postejar no garanteixen tenir ressò automàticament, no tots els usuaris gaudeixen de la validació necessària. A xarxes hi ha veus que se senten més fort que altres, obviament. Però hem vist com algunes sorgeixen de la perifèria, són veus inesperades, que igual s'alcen com s'apaguen, que han esquarterat el paradigma del monopoli del *mass media*, de les institucions i dels poders fàctics. Veus que no representen presumiblement més interessos que el propi, o cap, d'aquí l'aura d'honestedat que projecten i que les va enfortint fins a sobresortir.

Amb els *social media*, les paraules d'Andy Warhol cobren més sentit que mai, “*In the future, everyone will be world-famous for 15 minutes*”. Aquest futur és la xarxa. Aquests 15 minuts s'han reduït a uns quants caràcters. Tenint em compte que ja antigament en la tradició anglosaxona existia l'expressió “*Be a nine days' wonder*”, potser que la fama sigui cada vegada més efímera. Perquè el contingut dit viral que inunda la xarxa ara mateix es fon en un mar d'oblid el segon següent. Ser omnipresent en un present que només dura un instant. El sùmmum de la viralitat.

10. APORTACIONS I FUTURES LÍNIES D'INVESTIGACIÓ

Tot i les idees que s'han aportat, per poder tenir un retorn real d'allò que han significat les xarxes (sobretot Twitter) al moviment sobiranista s'hauria d'investigar a partir de mostres grans dels fluxos les dates més assenyalades. Si no s'ha optat per aquesta mena d'anàlisi és per la limitació de temps i expertesa en les eines analítiques quantitatives. Però també perquè la voluntat d'aquest treball era la d'elaborar un discurs

acadèmic de caire qualitatiu sobre els fenòmens socials que s'han produït, més que sumar interaccions o establir rànquings.

Ara bé, una possible línia de recerca complementària podria ser l'anàlisi quantitatiu a Twitter de continguts lligats a la via no-violenta. Una feina que es podria dur a terme a partir del software que el grup de recerca en comunicació de la Universitat Pompeu Fabra (on participa Frederic Guerrero-Solé) ha anomenat RON (Retweet Overlap Network), i que permet la identificació de comunitats d'usuaris així com la proximitat entre diferents actors polítics a través de l'anàlisi quantitatiu de grans mostres a xarxes. Una eina, semblant és la que ha aplicat pel professor Josep Maria Grau de la Universitat Rovira i Virgili. Es podria treballar a partir de mostres que ja estan recollides pel professor Frederic Guerrero-Solé de l'1 d'octubre (referèndum), del 3 d'octubre (aturada de país), del 10 d'octubre (declaració i suspensió de la República Catalana) i del 16 d'octubre (Jordi Sánchez i Jordi Cuixart entren en presó preventiva) i que ha posat a disposició per dur a terme un treball conjunt.

De fet, la defensa del President d'Òmnium Cultural, Jordi Cuixart, inclou un informe (de moment reservat) sobre la repercussió a les xarxes socials, principalment a Twitter, de la concentració del 20 de setembre de 2017 davant la Conselleria d'Economia⁴⁹ i que aporta un seguit de dades que reforcen la teoria que el relat de violència es va anar construint a les xarxes a mesura que la instrucció del jutge Pablo Llarena avançava cap al delictes de rebel·lió.

Hi ha motius per pensar que el debat sobre no-violència que ha trascendit i que ha arrelat en l'opinió pública ha estat més aviat acomplexat, construït des d'una postura reactiva que denota una certa assumpció de culpa, que dona per bo i fa seu el marc mental de la repressió "necessària" que s'ha imposat al moviment sobiranista. Són crítics amb aquesta pobresa en els arguments esgrimits dos articles de Vicent Partal⁵⁰ i Marta Roqueta⁵¹ posteriors a les protestes per la reunió de Ministres del 21 de desembre de 2018 a Barcelona. Ambdós aporten uns fonaments conceptuals sobre la cultura no-violenta sobre els quals es podria començar a treballar, també des de l'esfera acadèmica. "La deriva que ens porta a fer sinònims dissidència i violència ens l'hem de fer mirar" alerta Marina Garcés⁵². I és que dels límits i les pràctiques de la no-violència, la no col·laboració amb les institucions i la desobediència civil lligades al procés d'autodeterminació català encara caldrà fer molta pedagogia. Sobretot durant el 2019, a les portes de l'inici d'un judici excepcional, que promet una nova onada de mobilitzacions ciutadanes. Un judici que serà públic i en què la sentència vindrà determinanda per quina de les dues parts –acusació i defensa– és capaç d'imposar en

49 Guillot, Sergi i Ramos, Matías "Informe sobre la repercusión digital de las manifestaciones del 20 de septiembre de 2017 en Barcelona" de l'empresa Rebold. Barcelona, gener de 2019.

50 Partal, Vicent "Si voleu que parlem de violència, parlem-ne a fons" a *Vilaweb*. 23 de desembre de 2018.

51 Roqueta, Marta "Deixeu de parlar de violència" a *El Nacional*. 28 de desembre de 2018.

52 Elfa, Albert i Belis, Ricard (codirectors) (2019) *Llibertats empresonades* [Film]. Barcelona: TV3. Reportatge emès al Sense Ficció de TV3, 8 gener 2019.

l'opinió pública el seu relat sobre la veritat dels fets.

Quant aportacions, m'atreveixo a dir que aquesta recerca permet constatar que les xarxes socials són vertebradores d'estats d'opinió, com ho han vingut sent els mitjans de comunicació d'ençà de la difusió de la impremta. Els estats d'opinió cristal·litzen en una particular manera d'entendre els fets i aquest material amb el temps adquireix categoria d'Història. En el lapse on es produeix el salt entre l'estat d'opinió i el relat es lliura la batalla de la postveritat.

L'activista David Fernández recollia en un article el pensament del filòsof Carlos Fernández Liria sobre veritats i mentides: “És completament idealista pretendre que la mentida es pot combatre senzillament dient la veritat [...] quan la mentida forma un ‘massís ideològic’, quasi inexpugnable i reforçat diàriament per aparells ideològics privats i estatals dels més poderosos”.⁵³ Andreu van den Eynde, advocat d'Oriol Junqueras, Raül Romeva i Carme Forcadell, postejava setmanes abans de l'inici del judici contra els líders independentistes, al seu Instagram, una cita de Malcom X: “*Truth is on the side of the oppressed*”. Potser a l'era de les xarxes socials hauríem d'afegir: “*But truth is not enough*”.

---

⁵³ Fernández, David “Ens volen culpables, ja no som innocents”, a *Ara*, 28 de desembre de 2018.

11. BIBLIOGRAFIA

AADD (2012) *Tecnopolítica, internet y r-evoluciones. Sobre la centralidad de redes digitales en el #15M*. Brcelona: Icària.

Batista, Antoni (2017) *Al Palau a l'hivern. Del final de l'autonomia al principi de la sobirania*. Barcelona: Editorial Base.

Bauman, Zygmunt i Mauro, Ezio (2015) *Babel*. Barcelona: Ed Viena.

Capitini, Aldo (2010) *El mètode de la noviolència*. Barcelona: ICIP I Pagès Editors.

Castells, Manuel (2013) *Xarxes d'indignació i esperança*. Barcelona: editorial UOC.

Castro, Liz (2017) *Els carrers seran sempre nostres*. Barcelona: Pòrtic.

Conner, Jerusha i Rosen, Sonia M. (2016) *Contemporary Youth Activism: Advancing Social Justice in the United States*. Santa Barbara: Praeger.

Costa, Ernest (2017) *Hem votat. Cartells, pancartes, murals i banderes de l'1-O*. La Bisbal d'Empordà: Edicions Sidillà.

Dalmaroni, Miguel (dir.) (2009) *El proyecto de investigación (La investigación literaria)*. Santa Fe: Unversidad Nacional del Litoral.

Eco, Umberto (1965) *Apocalípticos e integrados*. Barcelona: Lumen.

Edwards, Frank; Howard, Philip N.; i Joyce, Mary (2013) *Digital Activism and Non-violent Conflict. The Digital Activism Research Project*. <http://digital-activism.org/>

Estivill, Jordi (cord.) (2013) *Societat Catalana 2013*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.

Galtung, Johan (2003) *Tras la violencia, 3R: reconstrucción, reconciliación, resolución. Afrontando los efectos visibles e invisibles de la guerra y la violencia*. Gernika: Bakeaz/Gernika Gogoratuz.

Guardiola, Ingrid (2018) *L'ull i la navalla*. Barcelona: Arcàdia.

Gros, Frédéric (2018) *Desobeir*. Barcelona: Angle.

Haskell, J. (2001) *Direct democracy or representative government. Dispelling the popu-*

list mith. Westview Press: Oxford.

Hessel, Stéphane (2010) *Indignez-vous!* Montpellier: Indigène éditions.

Howard, Philip N. (2011) *Castells and the Media: Theory and Media*. Washington Polity Press.

Howard, Philip N. (2013) *Democracy's Fourth Wave? Digital Media and the Arab Spring*. Oxford University Press.

Ibrahim, Yasmin (2017) *Politics, Protest, and Empowerment in Digital Spaces*. Londres: University of London.

Klein, Naomi (2016) *No n'hi ha prou amb dir no. Contra les noves polítiques del xoc i a favor del món que necessitem*. Barcelona: Grup 62.

Konak, Nahide i Dönmez, Rasim Özgür (2015) *Waves of Social Movement Mobilizations in the Twenty-First Century*. Londres: Lexington Books.

Masol, Paul (2012) *Why It's Kicking Off Everywhere. The New Global Revolutions*. Verso: London.

McLuhan, Marshall (1964) *Understanding Media: The Extensions of Man*.

Morozov, Evgeny (2013) *The Net Delusion. The Dark Side of Internet Freedom*. London: Penguin Books.

Mutsvairo, Bruce (2016) *Digital Activism in the Social Media Era: Critical Reflections on Emerging Trends in Sub-Saharan Africa*. Palgrave Macmillan–Northumbria University.

Noëlle-Neumann, Elisabeth (1977) *La espiral del silencio. Opinión pública: nuestra piel social*. Paidós: Barcelona.

Papacharissi, Zizi (2011) *A Networked Self: Identity, Community, and Culture on Social Network Sites*. New York i Londres: Routledge.

Roger, Maiol (2018) *L'octubre. Del referèndum a la declaració d'independència. El mes clau del Procés*. Barcelona: Ara.

Sharp, Gene (1988) *La lucha política no-violenta: criterio y métodos*. Santiago: Ed. ChileAmérica CESOC.

Solnit, Rebecca (2016) *Hope in the Dark*. Chicago: Haymarket Books.

Sunstein, Cass R. (2017) *#Republic. Divided Democracy in the Age of Social Media*. Princeton University Press.

Tedó, Xavier i Vicens, Laia (2017) *Operació urnes*. Barcelona: Columna Edicions.

Articles:

“Els moviments socials davant de les eleccions del 21-D”, a *La Directa*. 18 de desembre de 2017. <https://directa.cat/moviments-socials-davant-de-eleccions-del-21-d>

“Entre el Referèndum i la República”, a *La Directa*. 20 de desembre de 2017. <https://directa.cat/entre-referendum-republica>

Álvaro, Francesc-Marc “La distorsión digital”, a *La Vanguardia*. 1 de novembre de 2018. https://www.lavanguardia.com/opinion/20181101/452675889973/la-distorsion-digital.html?facet=amp&__twitter_impression=true. (Web consultada el 8 de gener de 2019)

Armadans, Jordi “Afegim, al projecte polític de cadascú, un altre projecte: no prendre mal”. Bloc del Jordi Armadans. <https://jordiarmadans.wordpress.com/2017/10/20/afegim-al-projecte-politic-de-cadascu-un-altre-projecte-no-prendre-mal/> (Web consultada el 8 de gener de 2019)

Armadans, Jordi “Present i bagatge de la lluita no-violenta”, a *Sentit Crític*. 12 d'octubre de 2017. <https://www.elcritic.cat/blogs/sentitcritic/2017/10/12/present-i-bagatge-de-la-lluita-no-violenta/> (Web consultada el 8 de gener de 2019)

Bertran, M. Victòria “Josep M.Grau Masot: «El que es cou a Twitter és un reflex del món real»”, a *Diari de Tarragona*. 26 d'agost de 2018. <https://www.diaridetarragona.com/tarragona/Josep-M.Grau-Masot-El-que-es-cou-a-Twitter-es-un-reflex-del-mon-real-20180826-0018.html> (Web consultada el 8 de gener de 2019)

Birrell, Ian “Why It’s Kicking Off Everywhere: The New Global Revolutions by Paul Mason – review”, a *The Guardian*. 15 de gener de 2012. <https://www.theguardian.com/books/2012/jan/15/kicking-off-paul-mason-review>. (Web consultada el 8 de gener de 2019)

Castells, Manuel “Después de la Diada”, a *La Vanguardia*. 15 de setembre de 2018.

<https://www.lavanguardia.com/opinion/20180915/451804048661/despues-de-la-diada.html> (Web consultada el 8 de gener de 2019)

Claret, Jaume “Davant la confusió post-democràtica”, a *Ara*. Barcelona. 30 d'abril, 2016. https://llegim.ara.cat/Davant-confusio-postdemocratica_0_1568243204.html (Web consultada el 8 de gener de 2019)

Diaz, Javier “Los influencers del Procés”, a *Diari de Tarragona*. 12 de setembre de 2018. <https://www.diaridetarragona.com/tarragona/Los-influencers-del-Proces-20180912-0024.html> (Web consultada el 8 de gener de 2019)

Estivill, Josep “Participar vol dir empoderar-se, ser subjecte i no objecte”, a *CGTCatalunya.cat*. 7 de gener de 2014. <http://www.cgtcatalunya.cat/spip.php?article9904#.XDR0W4Udcfo>. Entrevista publicada al núm. 156 de la revista Catalunya. (Web consultada el 8 de gener de 2019)

Estruch, Martí “Cops de porra als hereus de Pau Casals”, a *Vilaweb*. 23 d'octubre de 2017. <https://www.vilaweb.cat/noticies/cops-de-porra-als-hereus-de-pau-casals-marti-estruch/> (Web consultada el 8 de gener de 2019)

Fernández, David “Ens volen culpables, ja no som innocents”, a *Ara*, 28 de desembre de 2018. https://www.ara.cat/opinio/David-Fernandez-volen-culpables-innocents_0_2151385021.html (Web consultada el 8 de gener de 2019)

Fernández, David i de Balanzó, Oriol “Sur le pie de paix. La désobéissance civile sur la scène catalane”, a *Alternatives Non-violentes*. Núm 188. Setembre de 2018.

Fresneda, Carlos “Las «trampas» de la campaña del Brexit alteraron el referéndum, según el experto que destapó el escándalo de Cambridge Analytica”, a *El Mundo*. 27 de març de 2018. <https://www.elmundo.es/internacional/2018/03/27/5aba301722601dec268b4576.html> (Web consultada el 8 de gener de 2019)

González, Ricard “Catalonia’s Crisis Is Just Getting Started”, a *Foreign Policy*. 5 de gener de 2018. http://foreignpolicy.com/2017/12/27/catalonias-crisis-is-just-getting-started/amp/?__twitter_impression=true (Web consultada el 8 de gener de 2019)

Gerrero, Frederic “Interactive Behavior in Political Discussions on Twitter: Politicians, Media, and Citizens’ Patterns of Interaction in the 2015 and 2016 Electoral Campaigns in Spain” A *Social Media + Society*. 11 de Novembre de 2018. <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/2056305118808776> (Web consultada el 8 de gener de 2019)

Gómez, Laura “Es disparen les cerques a Google sobre la independència de Catalunya”, a *El Nacional*. 28 de setembre de 2017. https://www.elnacional.cat/ca/politica/cerques-google-independencia-referendum_195693_102.html (Web consultada el 8 de gener de 2019)

Lluís, Joan-Lluís. “No-violència activa o rendició (i elogi de la CUP)”, a *Vilaweb*. 31 de desembre de 2017. <https://www.vilaweb.cat/noticies/no-violencia-activa-o-rendicio-i-elogi-de-la-cup> (Web consultada el 8 de gener de 2019)

Moldes, Aleix “Enquesta de l’ARA: El 80% dels catalans són partidaris d’un referèndum acordat”, a *Ara*. 15 de desembre de 2018. https://www.ara.cat/politica/enquesta-diari-ara-majoria-catalans-80-per-cent-partidaris-referendum-acordat_0_2144185585.html (Web consultada el 8 de gener de 2019)

Muñoz, Jordi “Ciudadans creix sobre el desert associatiu”, a *El Temps*. 13 d’abril de 2018. <https://www.eltiempo.cat/article/3857/jordi-munoz-ciudadans-desert-associatiu> (Web consultada el 8 de gener de 2019)

Olmo, José M. i Parera, Beatriz “La Guardia Civil identifica a los líderes de los ‘comités cubanos’ que bloquearon Cataluña”, a *El Confidencial*. 20 de març de 2018. https://www.elconfidencial.com/espana/cataluna/2018-03-20/guardia-civil-identifica-lideres-comites-cubanos-cdr-bloqueo-cataluna_1538185/ (Web consultada el 8 de gener de 2019)

Partal, Vicent “Si voleu que parlem de violència, parlem-ne a fons” a *Vilaweb*. 23 de desembre de 2018. <https://www.vilaweb.cat/noticies/si-voleu-que-parlem-de-violencia-ho-hauriem-de-fer-a-fons-editorial-vicent-partal/> (Web consultada el 8 de gener de 2019)

Ramírez, María “Five Tools to Rebuild Trust in Media”, a *Nieman Reports*. 3 de gener de 2018. <http://niemanreports.org/articles/five-tools-to-rebuild-trust-in-media/> (Web consultada el 8 de gener de 2019)

Roqueta, Marta “Deixeu de parlar de violència” a *El Nacional*. 28 de desembre de 2018. https://www.elnacional.cat/ca/opinio/marta-roqueta-deixeu-parlar-violencia_338529_102.html (Web consultada el 8 de gener de 2019)

Safont, Joan “Ingrid Guardiola: ‘Necessitem ser vistos per ser estimats’”, a *El Nacional*. 3 de desembre de 2018. https://www.elnacional.cat/lallanca/ca/profunditat/ingrid-guardiola-entrevista-ull-navalla_325764_102.html (Web consultada el 8 de gener de 2019)

Segura, Cristian “L’esquerra antisistema pren el relleu de l’ANC”, a *EL País*. 3 de febrer de 2018. https://cat.elpais.com/cat/2018/02/03/catalunya/1517684303_185941.html (Web consultada el 8 de gener de 2019)

Terrassa, Rodrigo “Cursos de la CUP: Codos entrelazados, silencio y mirada inexpressiva pero de inequívoca determinación”, a *El Mundo*. 2 de novembre de 2017. <https://www.elmundo.es/cataluna/2017/11/02/59fa2f22ca4741865b8b461d.html> (Web consultada el 8 de gener de 2019)

Tramullas, Gemma “Martí Olivella: «Que cada un lluiti pel que creu, sense fer mal»”, a *El Periódico*. 26 d’octubre de 2017. <https://www.elperiodico.cat/ca/entre-tots/20171026/marti-olivella-que-cada-un-lluiti-pel-que-creu-sense-fer-mal-6382070> (Web consultada el 8 de gener de 2019)

Ventura, Borja “La fábrica de líderes: así contribuyen medios y redes sociales a elegir a los políticos”, a *Yorokobu*. 22 de novembre de 2018. <https://www.yorokobu.es/politicos-medios-de-comunicacion-y-redes-sociales/> (Web consultada el 8 de gener de 2019)

Estudis previs:

Grau, Josep Maria “Les Xarxes d’Influència i de construcció d’Opinió Pública a Twitter. El cas del procés d’independència de Catalunya: Des de l’anunci de la Llei del Referèndum fins als fets d’octubre”, Tesi doctoral, Universitat Rovira i Virgili, juliol de 2018.

Guerrero-Solé, Frederic (2016) “El procés sobiranista a les xarxes socials. Anàlisi de Twitter durant les campanyes catalanes del 2012 i el 2015 i la consulta per la independència”. A Capdevila Capdevila, Joaquim i Lladonosa Latorre, Mariona (eds.). *Narracions mediàtiques del catalanisme. De l'Estatut del 1979 al procés sobiranista*. Editorial UOC, Barcelona. http://reader.digitalbooks.pro/book/preview/79459/x08_maqueta_cap3?1512219215514 (Web consultada el 8 de gener de 2019)

Iglesias, Anna “La importància de les xarxes socials per al procés sobiranista de Catalunya.” UOC. Treball Final de Màster, gener de 2018. <http://openaccess.uoc.edu/webapps/o2/bitstream/10609/74650/6/aiglesiaseTFM0118mem%C3%B2ria.pdf> (Web consultada el 8 de gener de 2019)

Vilaregut, Ricard (2011) “Memòria i emergència en l’independentisme català. El cas de la Plataforma pel Dret de Decidir” tesi doctoral no publicada, Universitat Autònoma de Barcelona, Barcelona. <http://fundacionbetiko.org/wp-content/uploads/2013/03/>

Article-anuari-Ricard-Vilaregut.pdf (Web consultada el 8 de gener de 2019)

Entrevistes d'En Peu de Pau a mitjans audiovisuals:

El Matí de Catalunya Ràdio:

Martí Olivella (En peu de pau): “No hem de donar ni una excusa a la caverna. És un tema d'actitud”, 27 d'octubre de 2017.

<https://www.ccma.cat/catradio/alcarta/el-mati-de-catalunya-radio/m-olivella-en-peu-de-pau-no-hem-de-donar-ni-una-excusa-a-la-caverna-es-un-tema-dactitud/audio/979855/>

Més 324 canal 33:

Entrevista a Rubèn Wagensberg i Aina Delgado, representants d'En Peu de Pau

<https://www.ccma.cat/tv3/alcarta/mes-324/entrevista-a-ruben-wagensberg-i-aina-delgado-representants-den-peu-de-pau/video/5695908/>

FAQS:

Entrevista a Jordi Armadans i Manel Delgado

<https://www.ccma.cat/tv3/alcarta/preguntes-frequents/manuel-delgado-i-jordi-armadans-a-preguntes-frequents/video/5790263/>

---

12. ANNEX

12.1 Cronologia dels fets de la tardor de 2017

En aquesta cronologia s'hi destaquen les imatges i els “eslògans” que s'han viralitzat a les xarxes.

6 i 7 setembre: votació al Parlament de la Llei del referèndum d'autodeterminació i la Llei de transitorietat jurídica i fundacional de la República. Les forces no sobiranistes al Parlament qualifiquen la sessió d'escàndol democràtic i de vulneració dels drets dels diputats.

11 de setembre: un milió de persones es manifesten per la diada a Passeig de Gràcia i carrer Aragó segons la Guàrdia Urbana. La delegació del govern espanyol rebaixa la xifra a 350.000 i Societat Civil Catalana a 225.000.

13 de setembre: la Guàrdia Civil tanca la web del referèndum.

16 de setembre: 712 alcaldes investigats per la Fiscalia es concentren a la Plaça Sant Jaume de Barcelona amb milers de persones. Una de les consigna més aclamades és “Votarem”.

20 de setembre: escorcoll de la seu de la Conselleria d'Economia. Detenció del secretari general de Vicepresidència, Josep Maria Jové, del secretari d'Hisenda, Lluís Salvadó, i altres 12 alts càrrecs del Govern. Concentració de protesta davant la Conselleria (fins a 40.000 persones). La Guàrdia Civil intenta penetrar a la seu de la CUP, on també s'hi concentren centenars de ciutadans en mostra de suport. És la nit de la mediàtica imatge de Cuixat i Sánchez sobre el cotxe de la Guàrdia Civil. Jornada immortalitzada al documental “20-S” de Jaume Roures. Inici de l'Operació Copèrnic: milers de policies nacionals i guàrdies civils son traslladats a Catalunya per evitar que se celebri el referèndum. Alguns son acomiadats als seus llocs d'origen amb el ja popular “A por ellos”. S'allotjaran a hotels de la costa i dos creuers. Se'ls coneixerà com a Piolins, en referència a la decoració d'un dels vaixells. La Guàrdia Civil incauta 10 milions de paperetes de l'1O a una nau industrial de Bigues i Riells.

Les forces d'intel·ligència i de seguretat de l'Estat no intercepten cap urna abans de l'1O.

21 de setembre: concentracions davant el TSJC. S'inicia una dinàmica de vagues estudiantils que durarà tot el mes d'octubre i ben entrat el novembre. Es popularitza el clam “Els carrers seran sempre nostres” entre els manifestants.

22 de setembre: els 14 arrestats dos dies abans surten en llibertat amb càrrecs.

28 de setembre: desenes d'agents del cos de bombers escalen el Museu d'Història de Catalunya al Palau de Mar per desplegar una enorme pancarta amb el lema *Love Democracy*.

29 de setembre: marxa de la pagesia a Barcelona dona fotos virals de centenars de tractors als voltants de la Delegació del Govern. Acte de cloenda de campanya de l'1O a la Font Màgica de Montjuïc-Avinguda Maria Cristina organitzat per l'ANC. Hi participen: PDECat, ERC, la CUP, Demòcrates, Més, l'ANC, Òmnium Cultural, l'AMI i l'ACM.

1 d'octubre: referèndum. 2.286.217 vots (43% de participació), el 90,18% a favor de la independència. Prop de 1000 ferits per les càrregues de la policia nacional que prova d'impedir la votació i requisar les urnes. En total son 319 centres precintats, dels quals 227 pels Mossos d'Esquadra sense exercir violència. Els col·legis tanquen a les 20h al crit de "Hem votat!" de tots els ciutadans que han vetllat les urnes.

3 d'octubre: aturada de país i vaga general per condemnar la violència policial convocada per la Taula per la Democràcia (ANC, Òmnium Cultural), sindicats i patronal. Es difonen imatges a xarxes que denoten la transversalitat ideològica i social del seguiment de l'aturada. Discurs televisat del Rey Felip VI amb un marcat caràcter polític.

4 d'octubre: el President Puigdemont fa un missatge institucional des de Palau en resposta al discurs del rei (darrera d'ell, una porta oberta). El missatge que cristal·litza és "Majestat, així no."

7 d'octubre: manifestació "Parlem? Hablemos?" convocada via xarxes a la plaça Sant Jaume de Barcelona demanant diàleg. Polícies i guàrdies civils allotjats en hotels de Pineda de Mar reaccionen amb el "Que nos dejen actuar" davant la protesta veïnal per la seva presència.

8 d'octubre: manifestació unionista convocada per Societat Civil Catalana (SCC). La *selfie* dels principals dirigents unionistes a la capçalera esdevé viral.

10 d'octubre: en sessió extraordinària del Parlament, proclamació i suspensió de la República Catalana. Puigdemont reclama una negociació amb l'estat.

14 d'octubre: trobada a Sabadell on es van aplegar unes 200 persones de més de 90 CDR de Catalunya. Els reunits decideixen visibilitzar i redefinir els objectius dels fins llavors "Comitès en Defensa del Referèndum", en endavant "Comitès en Defensa de la República".

16 d'octubre: Jordi Cuixat i Jordi Sànchez declaren a l'Audiència Nacional acusats de sedició, se'ls decreta presó provisional sense fiança, ingressen a Soto del Real.

17 d'octubre: 200.000 persones a Barcelona (Diagonal) i milers a les grans ciutats del país es manifesten amb espelmes per reclamar l'alliberament de Sánchez i Cuixart.

18 d'octubre: es presenta l'espai En Peu de Pau.

21 d'octubre: El Consell de ministres decideix portar l'aplicació de l'article 155 al Senat. 500.000 persones es manifesten al Passeig de Gràcia de Barcelona per reclamar l'alliberament de Sánchez i Cuixart. Es veuen els primers llaços grocs a les solapes dels manifestants. A partir d'aquest moment la presència del color groc s'identificarà amb la reivindicació independentista. El llaç groc es comença a usar també als avatars dels perfils a les xarxes socials. El President fa un missatge institucional des de Palau (darrera d'ell, una porta entreoberta).

26 d'octubre: reunions a Palau on es debat sobre la convocatòria d'eleccions al Parlament de Catalunya, el President Carles Puigdemont hi acaba renunciant. Gabriel Rufian encén la xarxa amb la referència a les "155 monedas de plata". El President fa un missatge institucional des de Palau (darrera d'ell, una porta tancada).

27 d'octubre: el Parlament de Catalunya declara la República Catalana després de la votació per urna, individual i secreta dels diputats. Coscubila i Rabell mostren el seu NO a les càmeres, imatge que es fa viral. Mariano Rajoy respon amb l'aplicació de l'article 155, el cessament del Govern i la convocatòria imposada des del govern central d'eleccions, previstes pel 21 de desembre.

31 d'octubre: roda de premsa des de Brussel·les del President Carles Puigdemont acompanyat de bona part del Govern reclamant a Europa que intercedeixi per al diàleg entre els dos governs. El Govern espanyol presenta una querella contra el govern català i la Mesa del Parlament.

2 de novembre: El Govern és cridat a declarar a l'Audiència Nacional, la Mesa davant del Tribunal Suprem. Els Consellers que s'hi personen (Junqueras, Forn, Rull, Turull, Borràs, Romeva, Bassa i Mundó) son empresonats provisionalment sense fiança. Santi Vila, passa una nit a la presó i en surt l'endemà en dipositar la fiança.

5 de novembre: Carles Puigdemont i els Consellers que romanen a Brussel·les (Comín, Serret, Ponsatí i Puig) es lliuren voluntàriament a la justícia belga després que la jutgessa Lamela de l'Audiència Nacional n'ordeni la crida i cerca. Queden en llibertat amb l'única mesura de no sortir de Bèlgica.

8 de novembre: Vaga general. Els grans protagonistes són els CDR, que organitzen el tall de carreteres més gran que es recorda, sense que això signifiqui cap incident violent, enfrontament, agressió o acte vandàlic.

9 de novembre: la Mesa declara al Tribunal Suprem. Carme Forcadell passa una nit a la presó i en surt l'endemà en dipositar la fiança de 150.000 €. La resta de membres independentistes de la Mesa (Corominas, Simó, Guinó i Barrufet) abonen una fiança de 25.000 €.

11 de novembre: 750.000 manifestants a Barcelona (Carrer Marina) per demanar l'alliberament dels presos polítics. Centenars de milers de llums dels telèfons mòbils dels convocats deixen una imatge aèria que omplirà molts mitjans internacionals.

4 de desembre: la causa abandona l'Audiència Nacional i passa al Tribunal Suprem. Els consellers presos són alliberats, excepte Quim Forn i el vicepresident Oriol Junqueras. Els Jordis també romanen a presó. Inici de la campanya electoral del 21D.

5 de desembre: el jutge del Suprem Pablo Llarena retira l'euroordre de detenció emesa per Carmen Lamela als membres del govern a l'estranger.

7 de desembre: 45.000 catalans es traslladen a Brussel·les per manifestar-se sota el lema *Wake up Europe*. El col·lectiu Bombers per la Independència (vinculat a l'ANC), fa una acció solidària i de propaganda a la capital europea. En un missatge a Twitter diuen que "No vessarem ni una gota de sang per la República Catalana: és massa valuosa. Això sí, la donarem!"

14 de desembre: la justícia belga declara "no procedent" l'acusació contra el govern a l'exili.

16 de desembre: Sáenz de Santamaría en un míting a Girona parla d'haver escapat l'independentisme i d'un "Diplocat en li-qui-da-ció".

21 de desembre: eleccions autonòmiques convocades pel president del Govern Mariano Rajoy. Rècord de participació (79,09%). El vot independentista revalida la majoria absoluta amb 70 diputats (Junts per Catalunya 34 + ERC 32 + CUP 4). Ciutadans és la llista més votada amb el 25.35% dels sufragis, un total de 1.109.732 vots.

12.2 Estudis d'opinió

Dades segons el Centre d'Estudis d'Opinió de la Generalitat de Catalunya, òrgan de referència en l'àmbit de la Generalitat de Catalunya en allò referent als estudis d'opinió pública.

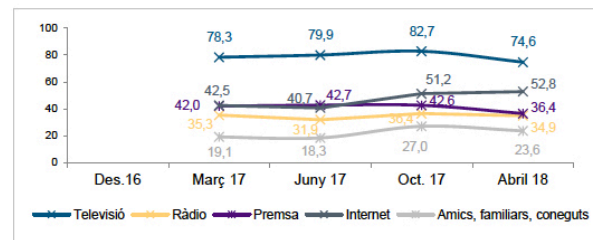
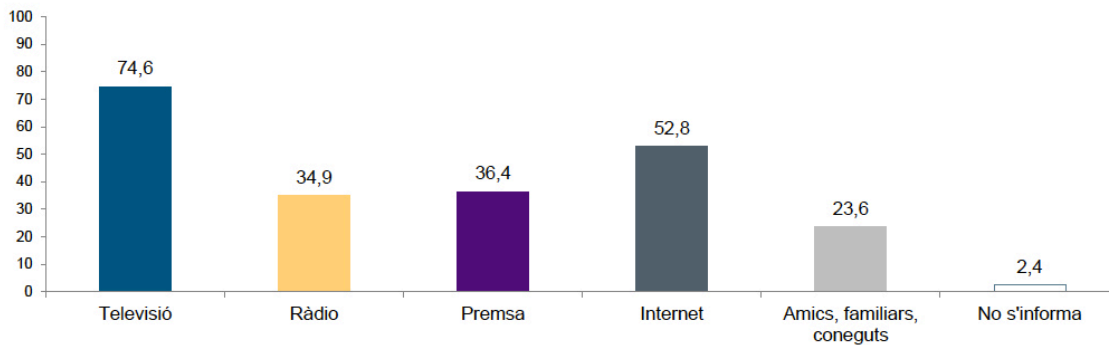
Gràfic 1: Seguiment de la informació política als mitjans (CEO 1a onada 2018)

3.4 Mitjans de comunicació

Pregunta 16

Vostè a través de quins mitjans s'acostuma a informar dels temes polítics?

(N=1496; resposta múltiple; %)

Gràfic 2: Seguiment de la informació política als mitjans (CEO 2a onada 2018)

Centre d'Estudis d'Opinió

Generalitat de Catalunya

Dossier de premsa del BOP. 2a onada 2018

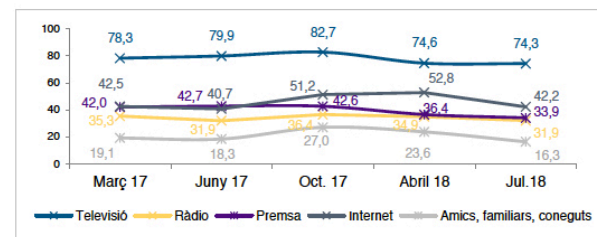
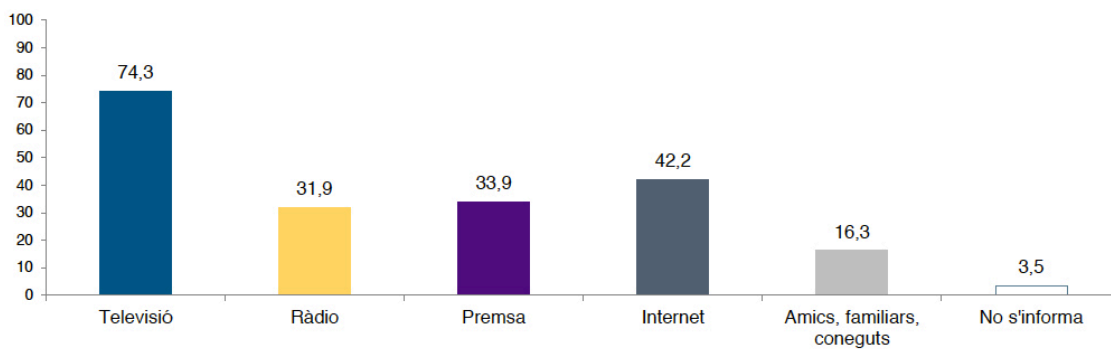
Actituds davant la política 26

3.4 Mitjans de comunicació

Pregunta 16

Vostè a través de quins mitjans s'acostuma a informar dels temes polítics?

(N=1500; resposta múltiple; %)

Gràfic 3: Seguiment de la informació política als mitjans (CEO 3a onada 2018)

Centre
d'Estudis
d'Opinió

Generalitat
de Catalunya

Dossier de premsa del BOP. 3a onada 2018

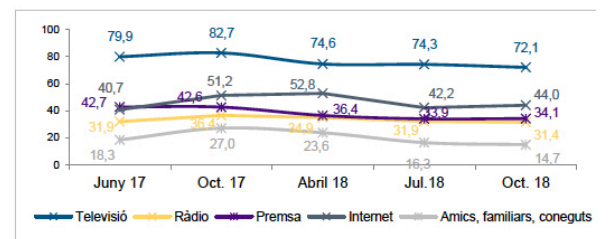
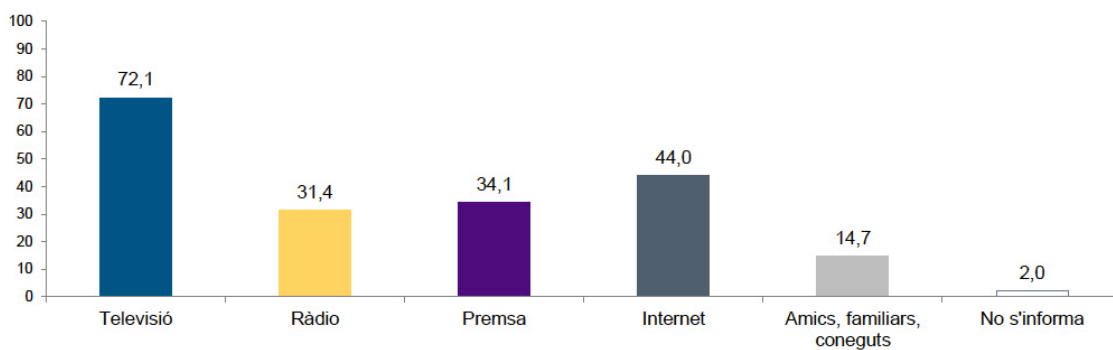
3. Actituds davant la política 27

3.4 Mitjans de comunicació

Pregunta 16

Vostè a través de quins mitjans s'acostuma a informar dels temes polítics?

(N=1500; resposta múltiple; %)

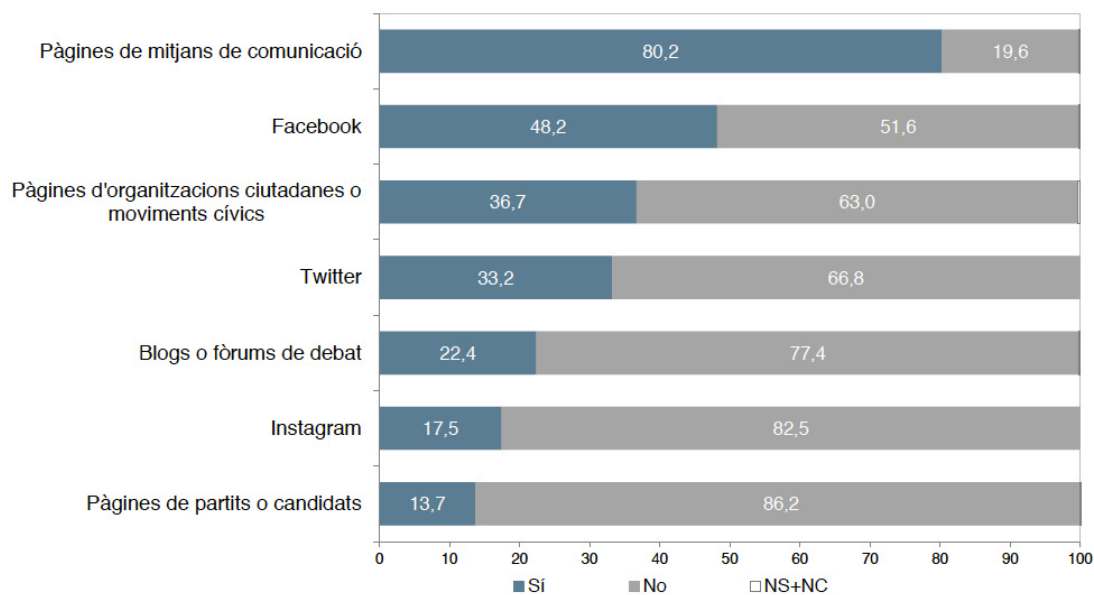
Gràfic 4: Seguiment de la informació política per Internet (CEO 2a onada 2018)

3.4.4 Mitjans de comunicació: Internet

Pregunta 65

Em podria dir si habitualment segueix la informació política a través d'alguns dels següents llocs d'Internet?

(Base: s'informen per Internet N= 633; resposta simple; %)

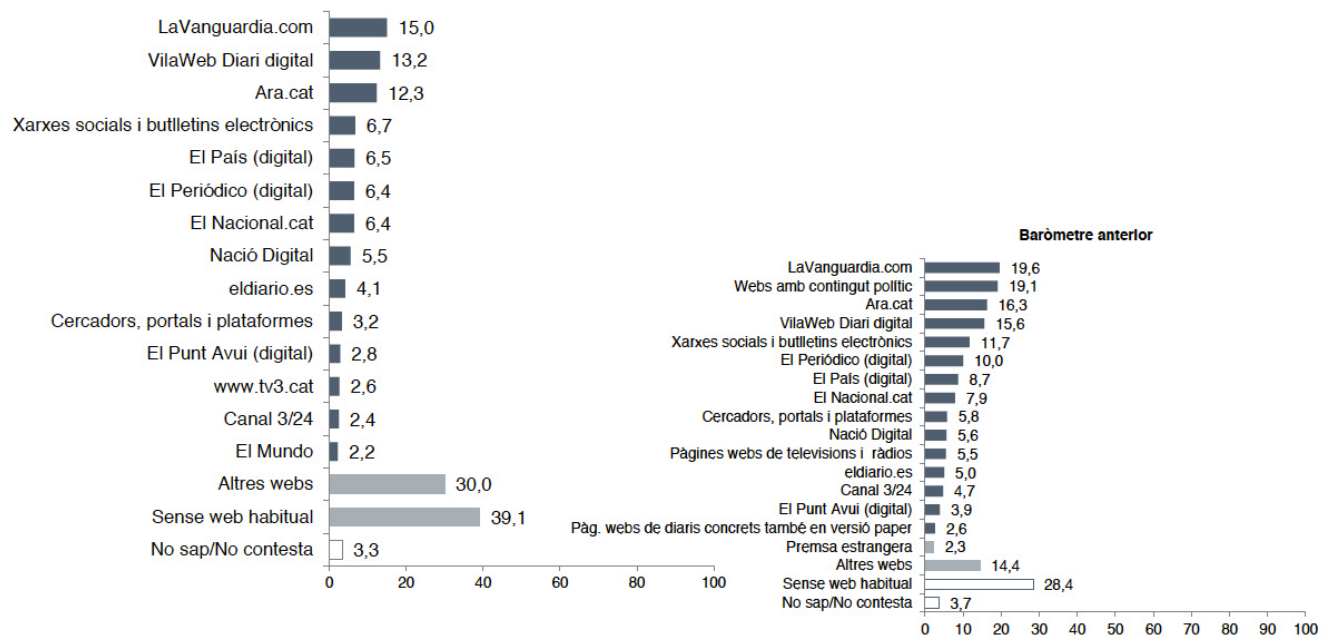

Gràfic 5: Seguiment de la informació política per pàgines web (CEO 2a onada 2018)

Pregunta 16d

I, ara, em podria indicar quines són les tres pàgines web que consulta més freqüentment per informar-se dels temes polítics?

(Base: s'informen per Internet N= 633; resposta múltiple; %)(*)

(*) Els % inferiors a 2 estan agregats a la categoria Altres

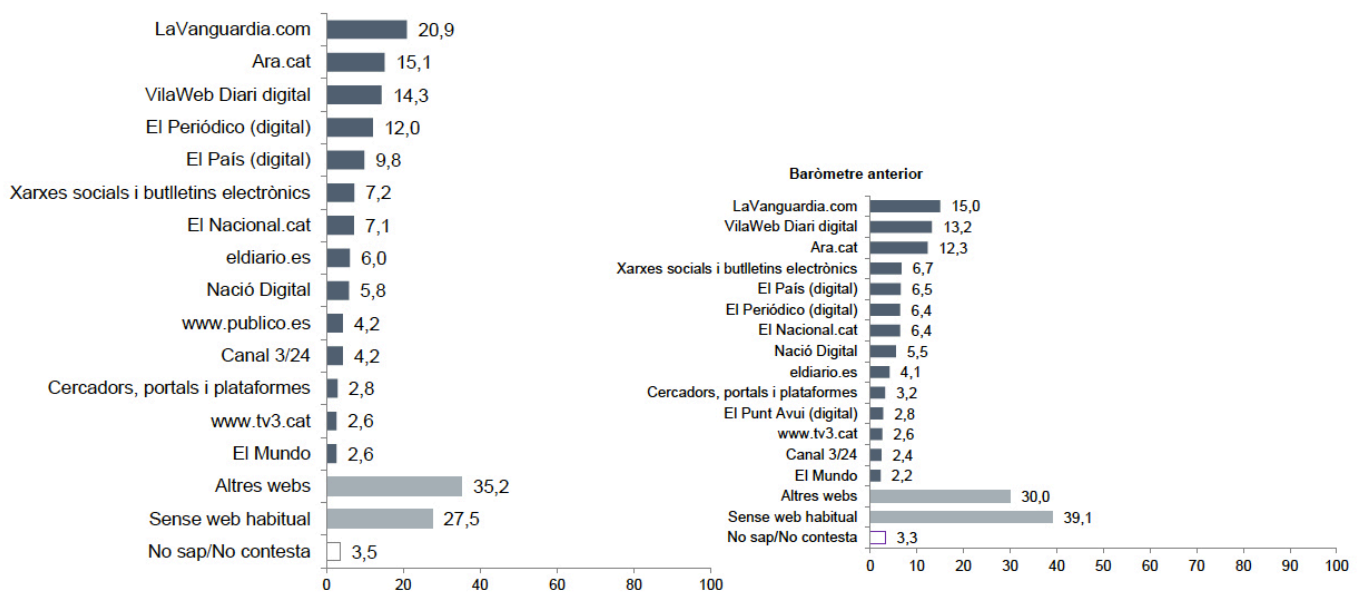

Gràfic 6: Seguiment de la informació política per pàgines web (CEO 3a onada 2018)

Pregunta 16d

I, ara, em podria indicar quines són les tres pàgines web que consulta més freqüentment per informar-se dels temes polítics?

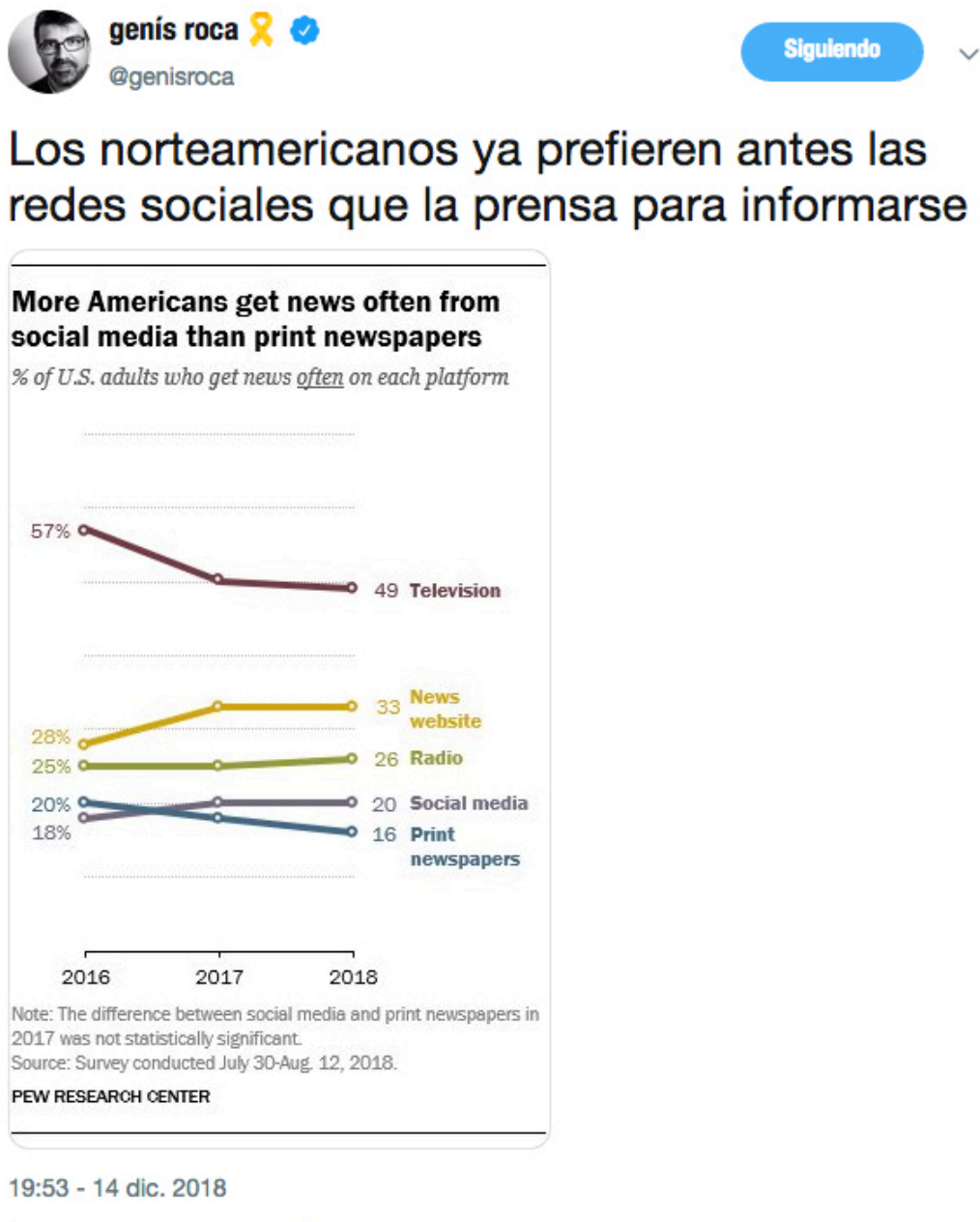
(Base: s'informen per Internet N= 659; resposta múltiple; %)(*)

(*) Els % inferiors a 2 estan agregats a la categoria Altres

Dades segons el *Pew Research Center* (fact tank no partidista que informa al públic sobre els problemes, actituds i tendències que configuren el món) recollides en un tuit de l'expert en Internet Genís Roca.

Gràfic 7: Seguiment de la informació política als mitjans als EUA.

12.3 Twitter en xifres

Volum d'interaccions del perfil @enpeudepau a Twitter en els mesos d'octubre, novembre i desembre de 2017 segons *Twitter Analytics*:

OCT 2017 SUMMARY

Tweets

70

Tweet impressions

4.88M

Profile visits

221K

Mentions

4,382

New followers

43.5K

NOV 2017 SUMMARY

Tweets

10

Profile visits

29.1K

Mentions

1,937

New followers

4,878

DEC 2017 SUMMARY

Tweets

2

Tweet impressions

128K

Profile visits

3,359

Mentions

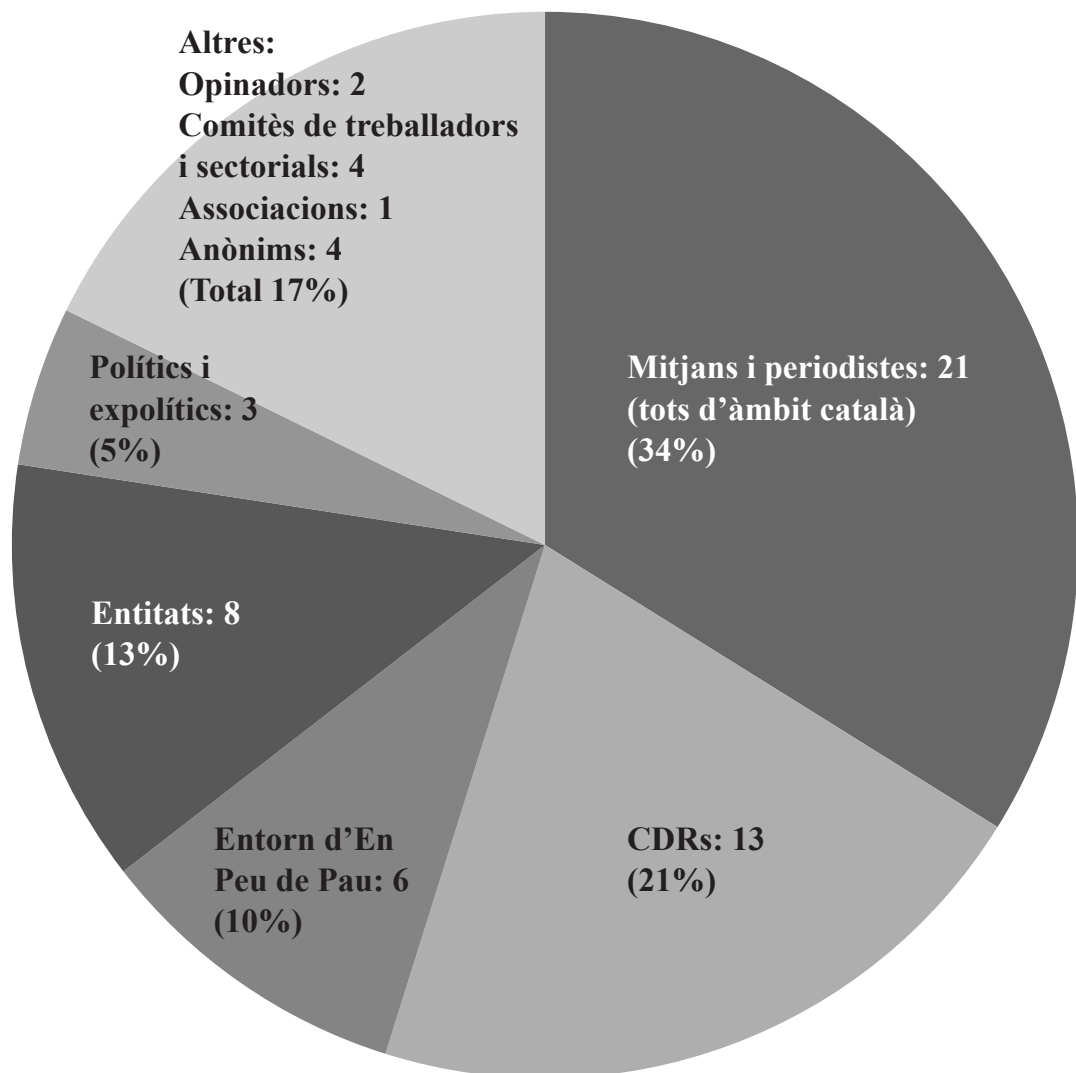
833

New followers

1,364

Gràfic 8: Mencions fetes del perfil @enpeudepau a Twitter en els mesos d'octubre, novembre i desembre de 2017 des de:

Alguns perfils destacats a la xarxa que han generat estat d'opinió sobre l'autodeterminació de Catalunya (no s'inclouen perfils de polítics en actiu, ni de mitjans). S'assenyalen els que han mencionat el compte @enpeudepau en el període analitzat:

<p>Top influencers:</p> <p>Sala i Martin 456,7K</p> <p>David Fernández 355,3K</p> <p>Toni Soler 350,1K</p> <p>Pilar Rahola 334K</p> <p>Quim Monzó 329,5K</p> <p>Bea Talegon 198,9K</p> <p>Ernesto Ekaizer 192K</p> <p>Ramon Cotarelo 187,6K</p> <p>Jordi Graupera 140,1K</p> <p>Josep M. Mainat 129,2K</p> <p>Gonzalo Boye 123,6K</p> <p>De caràcter internacional:</p> <p>Gerard Piqué 19M</p> <p>Pamela Anderson 1,04M</p> <p>Julian Assange 205,9K</p> <p>Mikko Kärnä 35K</p>	<p>Perifèria:</p> <p>Quim Arrufat 119K</p> <p>Cris, Gallifantes 94K</p> <p>Max @Well086 80,5K</p> <p>Joan Mangues 65,8K</p> <p>Sergi Pinkman 49,8K</p> <p>Bernat Castro 43,7K</p> <p>Liz Castro 43,5K</p> <p>Pilar Carracelas 39,9K</p> <p>Ruben Wagensberg* 26,9K</p> <p>Periodistes:</p> <p>Jordi Évole 3,3M</p> <p>Antoni Bassas 348,9K</p> <p>Jordi Borràs 167,2K</p> <p>Vicent Partal 135,1K</p> <p>Xavi Coral 58,7K</p> <p>Arturo Puente 35K</p>	<p>Representants de la societat civil:</p> <p>Jordi Cuixart 140K</p> <p>Jordi Sánchez 112K</p> <p>Elisenda Paluzie 51,6K</p> <p>Entitats, col·lectius i sectorials:</p> <p>ANC 365,3K</p> <p>Òmnium Cultural 270K</p> <p>Crida Democràcia 184K</p> <p>CDR Catalunya 117K</p> <p>Mossos (ANC) 57,8K</p> <p>En Peu de Pau 57,3K</p> <p>Bombers (ANC) 55,3K</p> <p>Portuaris CNT 46,2K</p> <p>Foreing Friends of Catalonia 15,3K</p>
--	--	---

* En el moment de la piulada no havia entrat a la llista d'ERC i encara no era diputat al Parlament de Catalunya.

Gràcies a:

Jaume Claret, director d'aquest TFM, per la guia sòlida i discreta.

Jordi Armadans, Antoni Bassas, Jordi Borràs, Marina Garcés,
Frederic Guerrero-Solé, Ismael Peña-López, David Pérez, Arturo Puente,
Jesús Rodríguez i Raquel Santiago; per l'expertesa i disponibilitat.

Josep Maria Grau per compartir-me la seva tesi.

Jordi Borràs per cedir-me graciosament l'ús de la imatge de la portada,
feta el mes de maig de 2011 a la Plaça Catalunya de Barcelona.

Oriol, Simona, Fèlix, Roser, Panto, Xavier, Josep Maria i Eva,
per la paciència i col·laboració.

Jordi Cuixart per haver sigut sense saber-ho l'instigador d'aquestes pàgines.